KULTURHISTORISK BEVARANDEPLAN ÅR 2021-2022

Charlotte Skeppstedt och Britt-Marie Lennartsson

VÅXTORPS KYRKOGÅRD

UPPDATERING AV BEVARANDEPLAN

Halland, Våxtorps socken, Laholms kommun

KULTURMILJÖ HALLAND RAPPORT 2022:23

KULTURMILJÖ HALLAND

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

Stiftelsen Hallands Länsmuseer, Kulturmiljö Halland.
Uppdragsverksamheten, Halmstad 2021-22
Kulturhistorisk bevarandeplan
Bild framsida: Våxtorps kyrkogård
Foto: Charlotte Skeppstedt
Layout: Charlotte Skeppstedt och Britt-Marie Lennartsson
Grafisk form: Anders Andersson
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet
Kulturmiljö Hallands diarienummer 2021:122

INNEHÅLL

Inledning ... 5
Metod ... 5
Kyrkogårdens skydd ... 6
Kulturmiljölagen (SFS 1988:950) ... 6
Begravningslagen (SFS 1990:1144) ... 6
Plan- och bygglagen (SFS 2010:900) ... 6
Miljöbalken (SFS 1998:808) ... 6
Allmän kyrkogårdshistorik ... 8
De första kyrkogårdarna ... 8
Skillnad mellan norr och söder ... 8
Gravarna på de medeltida kyrko-gårdarna ... 9
Vegetationens renande betydelse ... 9
Förnyelse i slutet av 1800-talet ... 10
1900-talet – mot en förenkling ... 10
Dagens trender ... 10
Gravvårdarnas utveckling ... 11
De äldsta gravvårdarna ... 11
1800-talet ... 12
1920-talet – protester mot förflackning ... 12
Modernismen på kyrkogården ... 13
Trender i dagens gravvårdar ... 13
Historik ... 14
Laholmstrakten och kyrkans plats i landskapet ... 14
Våxtorps kyrkogård ... 15
Utvidgning 1933 – Del 2 ... 16
Utvidgning 1962 – Del 3 ... 16
Våxtorp kyrka ... 17
Arkeologi ... 18
Beskrivning av dagens kyrkogård ... 19
Placering och omgivningar ... 19

Omgärdning 19
Entréer 19
Planform och gångvägssystem 21
Vegetation 24
Byggnader 26
Gravkvarterens karaktär 30
Gravvårdstyper 40
Klass 1 vårdar 55
Sammanfattande karaktäristik 60
Bevarandeförslag 61
Riktlinjer för Våxtorps kyrkogård som helhet 61
Riktlinjer för kulturgravar 62
Riktlinjer för övriga gravvårdar 63
Vård och underhåll av gravvårdar 64
Källor 65
Tryckta källor och litteratur 65
Arkiv 66
Bilaga 1. Kulturgravar, Karta 67
Kulturgravar i östra delen av del 1 67
Kulturgravar i västra delen av del 1 68
Kulturgravar i del 2 och del 3 69
Bilaga 2. Kulturgravar, tabell 70

INLEDNING

Kyrkogårdar och begravningsplatser kan ge en rik information om hur vårt samhälle sett ut i förfluten tid. Kyrkomiljön är ofta bygdens äldsta kulturmiljö. Den representerar ett religiöst och kulturellt arv men har även ett stort miljöskapande värde för den omgivande bygden.

Kulturmiljölagen säger att kyrkogårdar skall bevaras och vårdas så att deras kulturhistoriska värde inte förvanskas eller förändras. Regelsystemet lägger idag ett stort ansvar hos förvaltarna för att detta skall efterlevas. En inventering och dokumentation av kyrkogården ger möjlighet till kunskap och inblick i kyrkogårdsmiljön, dess historia och värden. Inventeringen kan verka som underlag för pastoratets eget arbete samt vara till hjälp i kontakten med allmänhet och myndigheter. Rapportens syfte är att precisera kulturhistoriska värden och utarbeta bevarandeförslag för Våxtorps kyrkogård och därmed verka som vägledning för framtida skötsel och planering av kyrkogården. Bevarandeplanen är ett rådgivande underlag. Även ändringar som är i linje med en bevarandeplan kräver tillstånd från länsstyrelsen enligt Kulturmiljölagen kapitel 4.

Inventeringen och rapporten är utförd av Kulturmiljö Halland, Hallands kulturhistoriska museum, på uppdrag av Höks pastorat. Fältarbetet och arbetet med analys och rapport utfördes under 2021 av bebyggelseantikvarie Charlotte Skeppstedt. Samråd har hållits med Höks pastorat.

Metod

Kulturmiljö Halland genomförde en kulturhistorisk dokumentation av Våxtorps kyrkogård 2008, rapport 2008:26, av Eva Gustafsson. Föreliggande rapport är en uppdatering av den befintliga. Materialet är i stort sett det samma men har gåtts igenom och uppdaterats beträffande beskrivningar, fotografering samt gravvårdsinventeringen, se mer nedan.

Metoder, inventeringsblanketter samt diskussioner kring bevarandefrågor och åtgärdsförslag togs fram för Göteborgs kyrkogårdar på 1990-talet av Göteborgs kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs stadsmuseum. Dessa har länge verkat som ett viktigt underlag för Kulturmiljö Halland vid utarbetandet av en metod för Halland. Även Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar, utgiven av CGK, Centrala Gravvårdskommittén 2007, har varit grundläggande.

Kyrkogården som helhet har inventerats, beskrivits och fotograferats beträffande anläggningsår, utvidgningar och andra förändringar samt kyrkogårdens plats i landskapet, närmaste omgivningen, byggnader, gångsystem, vegetation och gravkvarter samt de olika kvarterens karaktär.

Information om Våxtorps kyrkogård och dess historik har hämtats från den tidigare rapporten där viktiga källor var lantmäteriets historiska kartor, Kulturmiljö Hallands och församlingens eget arkiv. Det finns även en del litteratur om allmän historik om kyrkogårdar så som *Mellan trädkrans och minneslund* av Åsa Klintborg Ahlklo och *Kyrkogårdens gröna kulturarv,* red. Eivor Bucht, båda från Movium, SLU:s serie Stad & Land.

Fotografering har skett digitalt, i raw-format. Originalen till fotografierna förvaras i arkivet hos Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Tollsgatan 7 i Halmstad. Film 2022-34 i arkivet innehåller fotografier som visar Våstorps kyrkogård och är tagna 2021 av Charlotte Skeppstedt, Kulturmiljö Halland.

Urvalet av värdefulla vårdar

Den stora ändringen från dokumentationen från 2008 finns i den selektiva gravvårdsinventeringen. Under senare år har ett omfattande arbete påbörjats med att pröva stabiliteteten av alla gravvårdar på kyrkogårdarna. Detta har lett till att ett stort antal gravvårdar fått läggas ned, vilket förändrat kyrkogårdens landskap och karaktär. För att säkerställa kyrkogårdens karaktär och kulturhistoriska värde används därför bara klass 1-gravar.

Urvalet och kriterier för kulturhistorisk värdering av gravvårdar har dock fortfarande sin utgångspunkt i den klassificering som Centrala Gravvårdskommittén, CGK, presenterat i skriften Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning

av gravanordningar, 2007. Även av erfarenheter från tidigare utförda värderingar på kyrkogårdar runt om i Halland ligger till grund för urval och värdering.

Klass 1/Mycket värdefull utgörs av gravvårdar med stort kulturhistoriskt värde som verkligen skall bevaras när gravrätten upphör. De får inte återanvändas och bör bevaras på ursprunglig plats i ursprungligt skick. Om de redan flyttats bör de placeras så att deras bevarande tryggas. De är främst värdefulla genom sin ålder, vilket ofta innebär att de också är lokalt och hantverksmässigt producerade. Alla vårdar och inramningar av gjutjärn och smide är av högt värde då de är en försvinnande liten rest av unik konstruktionsperiod. Överlag är inramningar av gravvårdar av högt värde, framför allt buxbomsinramningar och stenstaket, men även de vanligare stenramarna vilka ofta tagits bort i stor omfattning. Till klass 1 kan även vårdar höra med ett högt eller unikt konstnärligt helhetsutförande.

KYRKOGÅRDENS SKYDD

Kyrkogårdens huvudman är ansvarig för att vårda och underhålla kyrkogårdens kulturhistoriska värden enligt lagstiftningen. Nedan följer en sammanfattning av de lagar och förordningar som berör vården av våra begravningsplatser och dess kulturhistoriska värden samt kommentarer till lagstiftningen.

Kulturmiljölagen (SFS 1988:950)

Kulturmiljölagen innehåller generella bevarande-regler för kyrkor, kyrkotomter, kyrkogårdar och begravningsplatser, liksom kyrkliga inventarier och fornminnen. På en äldre kyrkogård är det sannolikt att det finns fornlämningar såsom rester av äldre byggnader, murar och gravar, vilka kan beröras vid markarbeten.

Kyrkogårdar och begravningsplatser anlagda före 1940 får inte på något väsentligt sätt ändras utan tillstånd av länsstyrelsen. Enligt kulturmiljölagen är det en nationell angelägenhet att skydda och vårda kulturmiljön och ansvaret för delas av alla. Såväl enskilda som myndigheter ska visa hänsyn och aktsamhet mot kulturmiljön för att nuvarande och kommande generationer ska ha tillgång till en mångfald av kulturmiljöer. Kulturmiljölagen säger att alla begravningsplatser ska vårdas och underhållas så att dess kulturhistoriska värde inte minskas eller förvanskas. Det gäller även sådana byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader, fasta anordningar som murar och portaler samt vegetation.

Begravningslagen (SFS 1990:1144)

I begravningslagen finns bland annat regler för förvaltning av begravningsplatser, gravrättsinnehavare och vad som gäller för gravvårdar som av kulturhistoriska skäl bör bevaras för framtiden. Gravrättsinnehavaren har rätt att bestämma gravanordningens utformning och utsmyckning, men upplåtaren kan begränsa gravrättsinnehavarens bestämmanderätt för att tillgodose god gravkultur. Det innebär exempelvis att på den del av kyrkogården som bedöms som kulturhistoriskt värdefull, kan upplåtaren ha föreskrifter rörande nya gravanordningars utformning för dess anpassning till helhetsmiljön. När en gravanordning har blivit uppsagd, får den inte föras bort utan upplåtarens medgivande. Om en gravanordning tillfallit upplåtaren och är av kulturhistoriskt värde skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig plats. (Begravningslagen, 7 kap, 26–28, 37)

Plan- och bygglagen (SFS 2010:900)

Det kan det krävas bygglov från kommunens byggnadsnämnd för åtgärder på kyrkotomter och begravningsplatser enligt plan- och bygglagen. Även denna lag hanterar kulturhistoriska värden. En kyrkogård eller begravningsplats som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas, ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och tekniska egenskaper i huvudsak bevaras. (PBL kap 8:13-18)

Miljöbalken (SFS 1998:808)

Alléer och därmed även trädkransar runt kyrkogårdar skyddas genom biotopskyddet i förordning om skydd enligt miljöbalken och förordning om områdesskydd enligt miljöbalken, 7 kapitlet. Länsstyrelsen ansvarar för att biotopskyddet följs och kan ge dispens om det finns förutsättningar.

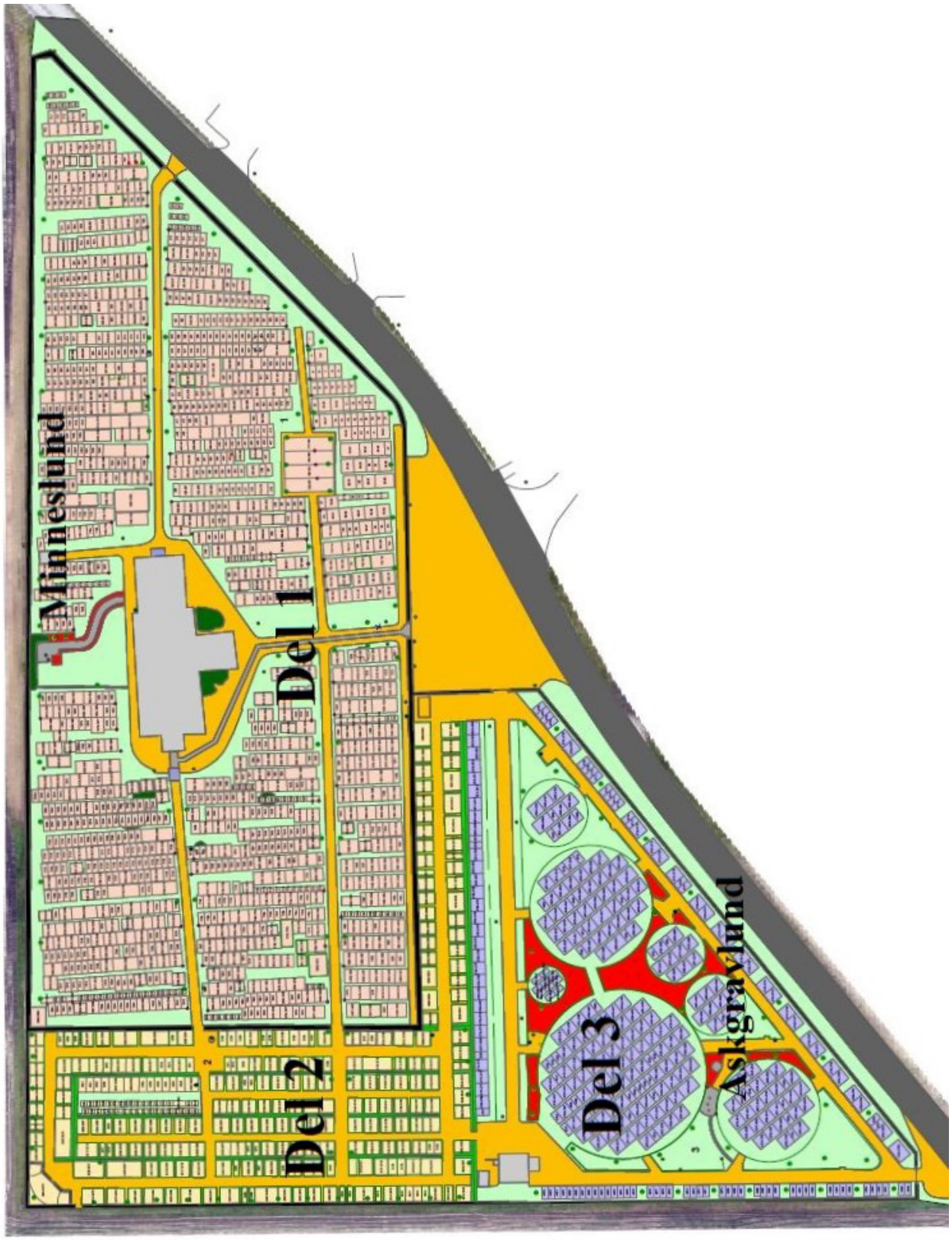

Plankarta över Wåxtorps kyrkogård vilken har delats in i tre olika delar.

ALLMÄN KYRKOGÅRDSHISTORIK

Varje tid lämnar sina spår likt årsringar på kyrkogården. Olika tiders syn på hälsa och hygien, park- och trädgårdsideal, kyrkans liv och lära, myndighetsförordningar, funktionalitet och ekonomi har styrt kyrkogårdarnas utveckling. Därutöver har varje landsdels speciella förutsättningar i natur, klimat och kultur skapat regionala särdrag. Det finns dock vissa gemensamma drag för kyrkogårdarna i landet, bland annat kransen av träd. Genom den tämligen knappa kunskapen om de halländska kyrkogårdarna bygger den nedan sammanställda historiken främst på utvecklingen ur ett riksperspektiv.

De första kyrkogårdarna

Med kristendomen infördes nya gravritualer och seder i landet, även om de under en övergångsperiod blandades med de gamla hedniska traditionerna. I stort sett har alla de halländska församlingarna funnits sedan medeltiden, och de flesta sockenkyrkorna etablerades troligen redan under 1100-talet.

Området närmast kyrkobyggnaden inhägnades av en stenmur, en timrad hägnad eller ett dike som markerade var den vigda jorden tog vid, där de döda fick sin viloplats. Planterad eller planerad vegetation saknades. Gravmonument av olika slag stod oregelbundet utplacerade på en vildvuxen ängsliknande gräsmatta. Varje produktiv bit jord togs tillvara i det gamla bondesamhället och kyrkogården användes länge som bete för djur. I klockarnas löneförmåner ingick gräsbete för kreatur på kyrkogården ända fram till 1819. I Släps församling i Halland utgjorde det slagna gräset på kyrkogården en förmån för kyrkogårdsarbetaren ännu på 1930-talet.

Till vänster: Övergiven kyrkogård med medeltida anor i Kungsäter, Varbergs kommun. Foto: Björn Ahnlund, Kulturmiljö Halland.

På eller i anslutning till kyrkogården byggdes ofta klockstaplar, tiondelador där skatten från bönderna förvarades samt benhus där ben förvarades som kommit i dagen vid omgrävningar på kyrkogården. Dessa byggnader anslöt oftast till lokal byggnadstradition.

Skillnad mellan norr och söder

Halland framstod som perifert beläget i riket både under danskt och svenskt styre. Fram till 1800-talet var St. Nikolai i Halmstad den enda riktigt stora och påkostade kyrkan i länet. Landskapet i övrigt präglades länge av knappa förhållanden och kyrkorna var i allmänhet små och enkla. Det är därför troligt att även kyrkogårdarna var enkla med ungefär samma utseende från medeltid fram till tidigt 1900-tal. Så sent som i början av 1920-talet var det ännu bara Fjärås socken som hade en kyrkogård med mer planlagd karaktär av kyrkogårdarna i norra Halland. Kyrkogårdarna var tämligen ovårdade och planer med kvartersindelning, gångar eller gravplacering förekom sällan. De enda gångarna som fanns var de som ledde från kyrkogårdens entréer fram till kyrkan, runt själva kyrkobyggnaden och eventuellt till någon skräpbod. Ibland uppstod situationer där delar av kyrkogården plötsligt blev avstängda av nya gravar. Följden blev att gångstigar uppstod tvärs över gravarna. Olof Eneroth gjorde 1858 en skriftlig beskrivning av landets sockenkyrkogårdar vilken kan stämma väl överens med hur de nordhalländska kyrkogårdarna såg ut. ”*Kyrkan står der skinande hvit i den fugtiga med malört och bolmört och andra skräpbackvexter bevuxna graf-öken. De små svarta trädkorsen äro det enda, som erinrar om, att man förde aflidnas minne har någon aktning, och mellan dessa är det i det anseende till trängseln temligen svårt att komma fram.*”

Södra Hallands influenser kom från de gammaldanska landskapen i söder. Liksom i Skåne fick kyrkorna västtorn och senmedeltida valv. Kyrkogårdarna hade krattat grus och gravplatserna inhägnades av låga klippta buxbomshäckar. De klippta häckarna är en kvarleva från renässansens högreståndsträdgårdar som på detta sätt överlevt i folklig form. Typiskt skånskt är även att det inte förekom några enskilda gravar utan kyrkogården delades upp i kvarter där varje hemman i byn tilldelades en plats. Exempel på kyrkogårdar med skånska influenser är Skummeslöv och Våxtorps kyrkogårdar i Laholms kommun.

Gathenhielmska gravkoret i Onsala kyrka. Foto: Eva Gustafsson, Kulturmiljö Halland.

Gravarna på de medeltida kyrkogårdarna

Under vissa tider begravdes de döda i varv, d v s man började i en ände av kyrkogården och fyllde på i tur och ordning med avlidna tills kyrkogården var fullbelagd. Därefter började man om igen på plats ett. Gravarna markerades i allmänhet inte alls eller med ett enkelt träkors. Samhällets övre skikt krönte sina gravar med stenmonument i form av sarkofager, tumbor, hällar eller stenkors. Under senmedeltiden uppstod även en sed att rika familjer köpte gravplats inne i kyrkorna.

De riktigt förmögna och betydelsefulla familjerna kunde också bygga speciella gravkor i eller i anslutning till kyrkorna. I Halland har adeln aldrig haft samma dominerande ställning som i Skåne och det finns heller inte många gravkor. Mest känt är det Gathenhielmska gravkoret i Onsala kyrka från tidigt 1700-tal. I Våxtorp byggdes ett gravkor 1601 över godsägaren på Vallen och 1670 uppfördes ett gravkor i Abilds kyrka för den förste svenske landshövdingen Liliehök. Det finns även ett gravkor i Tölö kyrka i Kungsbacka kommun. Sambandet mellan smittspridning vid epidemier och begravningar inne kyrkorna blev klarlagt under 1700-talet och försäljning av gravrätter inne i kyrkorna förbjöds 1783.

Vegetationens renande betydelse

1815 beslöt riksdagen att begravningar på kyrkogårdar inne i städer och byar måste upphöra på grund av att de kunde sprida smitta och ohälsa. Nya kyrkogårdar skulle anläggas utanför bebyggda områden och förses med stängsel och trädkrans. Under upplysningstiden på 1700-talet ansågs det vetenskapligt belagt att träd hade en renande effekt på luften och skulle kunna hindra spridning av smittosamma sjukdomar. Vid denna tid kom även en lag om att ”kyrkogårdarna skola väl hållas för deras skull som där vila.”

I Halland låg redan många kyrkor enskilt eller i utkant av bebyggelse och genom skiftena under 1800-talet spreds dessutom bebyggelsen ut i landskapet, varför lagen från 1815 troligen inte fick något omedelbart genomslag. Trädkransen fick dock visst genomslag, oftast av ask eller pil, även om växtligheten på kyrkogårdarna i Halland även fortsättningsvis länge förblev ytterst sparsam. Detta berodde delvis på det karga och blåsiga klimatet men planteringar kunde också anses som misshushållning med marken och togs ofta bort. Allan Berglund nämner i sin artikel om de nordhalländska kyrkogårdarna från 1922 att: ”Det är förvånande att iakttaga hur ringa betydelse växtlighetens skönhetsvärde ha för en del personer, som satts att ha hand om våra kyrkogårdar.”På en teckning från ca 1800 av Varbergs kyrka syns dock relativt höga träd innanför muren runt kyrkogården vilket tyder på att det fanns en sed av trädkrans långt innan lagen 1815.

Förnyelse i slutet av 1800-talet

Under 1800-talet genomfördes många förbättringar beträffande jordbruket, vilket ledde till högre levnadsstandard och ökad befolkningsmängd. De medeltida kyrkorna blev för små trots att de under årens lopp byggts till. Under slutet av 1800-talet uppfördes därför många helt nya kyrkor i länet. I några fall utnyttjades den äldre kyrkans murar, men flera socknar valde helt nya platser för kyrkobyggnaderna med mer iögonenfallande placering i landskapet. Bland annat byggdes nya kyrkor i Gödestad, Hanhals, Ölmevalla, Släp, Falkenberg, Stafsinge, Vinberg och Tjärby. De gamla övergivna kyrkogårdar som ännu finns kvar i en del socknar speglar hur de halländska kyrkogårdarna kan ha sett ut i hundratals år. 1815 hade länsstyrelserna blivit handläggare för ärenden enligt Begravningskungörelsen och skulle godkänna ritningar av planer för kyrkogårdar. Nya kyrkogårdar planlades i allmänhet med stora kvarter med ett symmetriskt nät av vägar och gångar men omgavs ännu av en mur och en trädkrans. Gravarna var i enskild ägo och fick en individuell utformning och placerades längs rätlinjiga gångar. Befintliga kyrkogårdar påverkades troligen först vid utvidgning, som i de flesta socknar blev nödvändig genom befolkningsökningen under seklet.

Sorgträd på Ränneslövs kyrkogård. Foto Britt-Marie Lennartsson.

Senare under 1800-talet uppstod en annan typ av kyrkogård som hade sina rötter i den mer naturliknande och romantiska engelska landskapsparken. Här introducerades många nya arter bland annat hängande träd- och buskarter, så kallade sorgträd och sorgbuskar som hagtorn, gullregn, rödbok, ask, poppel, pil, amerikansk lind. Även städsegröna buskar fick genomslag på kyrkogårdarna så som tuja och cypress. Landskapskyrkogården vidareutvecklades så småningom till s.k. skogskyrkogårdar. De var i första hand influerade av de tyska parkkyrkogårdarna och antog en friare och mer oregelbunden karaktär. S:t Jörgens kyrkogård i Varberg är ett tidigt exempel i länet på skogskyrkogård. Det engelska landskapsidealet fick ett större genomslag på kyrkogårdar i anslutning till städerna medan den symmetriska rätlinjiga stilen ofta levde kvar på landsbygdens sockenkyrkogårdar.

1900-talet – mot en förenkling

Efter andra världskriget inträdde en accelererande massproduktion av stenvårdar och strängare utformningsbestämmelser ledde till minskad variationsrikedom. För att skapa en rationell skötsel av kyrkogårdarna förenklades planteringar till sammanhängande gräsmattor utan genomskärande grusgångar. Även ramar, staket, buxbomshäckar och kedjor som inhägnat de enskilda gravplatserna togs bort och ersattes med gräs. Gamla gravvårdar utan gravrättsinnehavare förflyttades från ursprungsplatsen och staplades vid murkanter eller särskilda uppställningsplatser. Förändringarna har ofta skett etappvis med små åtgärder åt gången. Det samlade resultatet innebär dock en betydande åverkan på kyrkogårdens kulturhistoriska värde. Detta är påtagligt på större delen av kyrkogårdarna i Halland, även om de flesta har något eller några kvarter av äldre karaktär bevarade. Träden är det formelement som levt kvar men på nya kyrkogårdar, anlagda efter 1970, har trädkransen ofta bytts mot träd i dungar eller solitärträd.

Dagens trender

I Sverige legaliserades eldbegängelse 1888. Det första krematoriet byggdes vid samma tid, men det verkliga genomslaget för denna metod kom först på 1930-talet. Kremering och gravsättning i urnor istället för

kistor har medfört att gravplatserna blivit betydligt mindre liksom gravvårdarna.

Den första minneslunden i Sverige anlades i Malmö 1959, men gravskicket blev allmänt förekommande runt om i landet först på 1970-talet. Idag gravsätts ca 1/3 av alla döda i minneslund. Detta gravskick har upplevts av många som allt för anonymt, vilket medfört nya former av gemensamhetsgravplatser där gravarna markeras, till exempel med små metallplaketter i asklundar eller andra typer av gemensamma monument som block, murar och skulpturer. Det ser även ut som att det kan bli en renässans för familjegravplatsen genom återanvändning av gamla familjevårdar som omarbetas och kompletteras med nya uppgifter, se avsnitt om återanvändning.

Idag är det brukligt att sätta gravrättstiden till 25 år vilket kan skapa en snabbt föränderlig kyrkogård. Därutöver ger den nya begravningslagen större frihet och möjlighet till gravrättsinnehavarna att utforma gravplats och gravvårdar individuellt. Det mångkulturella Sverige börjar också sätta sin prägel på kyrkogårdarna t ex har foton på gravvårdar blivit vanligare liksom rikare utsmyckning och bearbetning av stenarna.

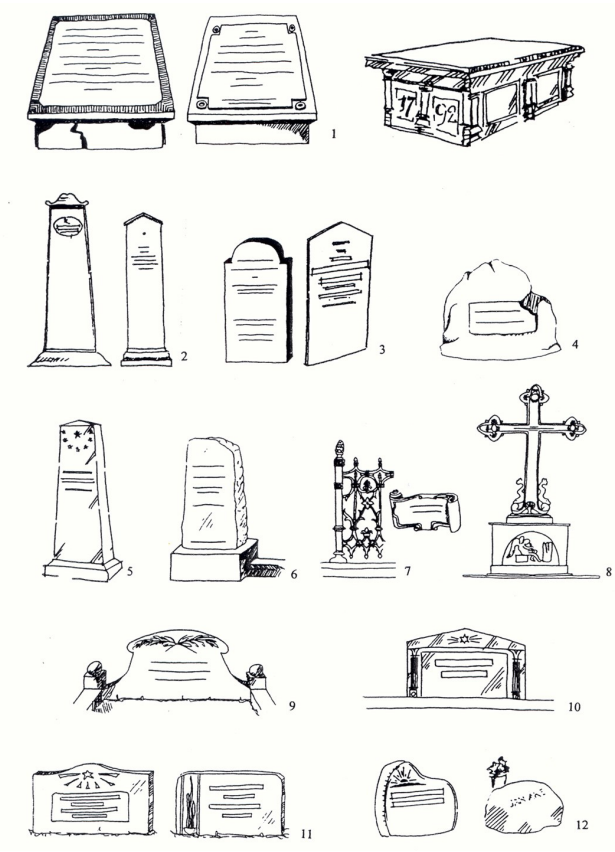

Exempel på gravvårdar från olika tidsperioder från Göteborgs kyrkogårdar. Siffrorna vid gravvårdarna återfinns i avsnittet om gravvårdar.

GRAVVÅRDARNAS UTVECKLING

I tusentals år har vårdar rests över döda av nära anhöriga som velat visa sin aktning och skapa en plats för att bearbeta sorg och saknad eller för att markera platser där viktiga händelser inträffat. Vårdarnas storlek och utformning har präglats av tidens tekniska och ekonomiska förutsättningar.

De äldsta gravvårdarna

(1) De äldsta typerna av kristna gravvårdar i sten är liggande hällar eller stenkistor, så kallade Eskilstunakistor. Dessa typer av vårdar levde kvar i olika former fram till 1800-talet. På 1600-talet var vårdarna rikt ornamenterade eller framställdes som porträtt. Under 1800-talet fick stenkistorna eller tumborna en mer sparsam dekor, oftast med en låghuggen fris runt den något förhöjda inskriptionsytan. De flesta människor hade inte råd att låta tillverka monument i sten. Vanligast var troligen att graven inte markerades överhuvudtaget men det kunde också förekomma träkors, vilket var det absolut vanligaste gravmonumentet fram till mitten av 1800-talet. Dessa är sedan länge förmultnade och har inte lämnat några spår på våra kyrkogårdar.

(2) Förutom träkors förekom det även så kallade dödsbrädor, som härrör från tiden innan kistor började användas. Den döde bars på en bräda till kyrkogården och brädan fick följa med ned i graven. Under 1600-talet kom skicket att ställa upp brädan på graven med den dödes initialer inristade i träet. Så småningom började dödsbrädorna tillverkas i sten i form av stående tunna och sparsamt dekorerade kalkstensvårdar.

(3) Det förekom även enstaka stenvårdar som tillverkats hantverksmässigt av stenhuggare i mjuka bergarter som kalksten och sandsten, ofta från lokala stenbrott.

Ålderdomlig form av gravvård i sten, en s.k. dödsbräda. Grav B 1-3, på Skrea kyrkogård. Foto: Britt-Marie Lennartsson.

1800-talet

Under slutet av 1800-talet när den industriella utvecklingen möjliggjorde brytning och bearbetning av sten i större skala blev granit det vanligaste materialet för gravvårdar. Framför allt blev polerad svart granit populärt. Stora gravmonument var en statussymbol och storleken ökade med familjernas förmögenhet.

(7, 8) Släktgravar fick ofta påkostade inhägnader i form av stenstaket eller stenstolpar med kättingar. Under 1840–70-talen möjliggjorde den industriella tekniken gjutning av järn istället för smide och gravvårdar av gjutjärn fick en glansperiod. Vårdarna fick oftast formen av ett kors eller staket som målades svart, grönt eller grått med försilvring eller förgyllning av vissa partier.

(5) Sedan slutet av 1700-talet hade gravvårdarna präglats av nyklassicismens stränga stramhet. Senare under 1800-talet blev obeliskformade gravvårdar på massiv sockel en vanlig typ samt höga gravstenar med grovhuggna sidor och polerad framsida. Stenfirmor gav ut gravvårdskataloger som spreds över landet vilket minskade de lokala traditionerna som dittills funnits.

(4) Andra exempel på gravvårdar från denna tid är marmorkors på postament av granit eller sandsten, samt obearbetade stenar med infälld marmorplatta.

(6) Romantiken fick också ett visst genomslag och i slutet av 1800-talet kom nationalromantiken och skandinavismen, som visade sina fornnordiska rötter genom resta bautastenar med imiterande runskrift och grovhuggna ytor oftast av natursten. Jugendstilen medförde gravvårdar formade bland annat som stubbar med slingrande blomrankor.
Vid slutet av seklet blev det vanligare med individuella gravar istället för familjegravar. Den döde fick en egen personlig gravvård som pryddes med namn, yrkestitel, födelse- och dödsdag och kanske även ett bibel- eller psalmcitat. Det fanns en rik ikonografi för dekoren av gravvårdarna.
Några exempel är:
- Korset = Kristi uppståndelse
- Lagerkransen = evigt liv, odödlighet
- Eken = materialet i Kristi kors, helig enligt gammal keltisk tro
- Palmkvisten = martyrernas seger över döden
- Rosen = den kristna kärleken som är osjälvisk, återhållsam och mild

1920-talet – protester mot förflackning

Många ansåg att industrialismen medfört sämre smak och sänkt nivå av den goda gravvårdskulturen. 1919 utkom Kyrkogårdskonst av Harald Wadsjö, en inventering av gamla kyrkogårdar och gravvårdar i Sverige, där författaren propagerade för en god gravvårdskultur. Samfundet för Hembygdsvård engagerade sig också och ordnade en utställning på Skansen 1928 med gravvårdar tillverkade av landets ledande stenfirmor och ritade av konstnärer och dåtidens stora arkitekter som Markelius, Asplund och Lewerentz.

(10) Stockholmsutställningen 1930 innebar genombrottet för funktionalismen och i utställningen fanns även en särskild gravvårdsavdelning. Den nya typen av gravvårdar fick en klassiserande prägel men med ett striktare formspråk. Enkla former, släta ytor, stående kvadratiska eller rektangulära stenar ev. med dekor av bladrankor, facklor, urnor.

Modernismen på kyrkogården

(11) Goda utsikter uppstod därmed för en utveckling av framtidens gravvårdskultur. Depressionen under mellankrigstiden och det därpå följande andra världskriget stoppade utvecklingen och fick också långtgående konsekvenser för stenindustrin vilket medförde begränsat utrymme för konstnärlig utveckling. Efter andra världskriget fattade många kyrkogårdsnämnder beslut om att införa maximihöjd på gravvårdar vilket skapade en ny stil på gravvårdarna med låga, breda, ytterst homogena stenar. Denna typ av gravvård levde sedan kvar i flera årtionden. Kataloger med olika typstenar spreds vilket gav samma långa likformiga rader av stenar på kyrkogårdar över hela landet.

Kremering och gravsättning i urnor istället för kistor medförde mindre gravplatser och därmed även mindre vårdar. Höjder på 30–50 cm blev inte ovanligt vilket begränsade möjligheter till inskriptioner på stenen. Idag finns därför ytterst sällan titel eller annat som berättar något om den döde. Under mellankrigstiden hade diabas återigen blivit en populär sten till gravvårdar.58 Under 1960–70-talen blev granit i alla färger populärt och typografin förenklades ytterligare. Många ansåg att efterkrigstidens utveckling innebar en utarmning och förflackning av god gravvårdskultur varför tävlingar och utställningar genomfördes för att höja kvaliteten på gravvårdskulturen och ta fram nya gravvårdar former i nya material och former.

Trender i dagens gravvårdar

Efterkrigstidens strama enkla gravvårdsideal levde kvar fram till 1970–80-talen, men vid denna tid inträdde en förändring i utvecklingen som fortsatt in på 2000-talet.

(12) Några utmärkande drag för senare tiders utveckling är:

- Asymmetriska fria former på stenarna.
- Natursten, gärna råhuggna och oregelbundna med karaktär så nära det naturliga som möjligt.
- Kristna symboler har ersatts av symboler som ofta saknar någon egentlig betydelse som blommor, gärna rosor eller liljekonvaljer, fåglar, landskap t ex solnedgångar eller träd.
- Granit är den absolut vanligaste stensorten. Även gnejs och diabas är vanligt förekommande. Något ovanligare är marmor, skiffer och täljsten. Stenen kommer sällan från lokala stenbrott.
- Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle vilket ger avtryck på våra kyrkogårdar i form av andra religioners ikonografi, foton och rikare färgstarkare smyckning.

Personligt utformad gravvård på Knäreds kyrkogård. Foto: Britt-Marie Lennartsson.

HISTORIK

Laholmstrakten och kyrkans plats i landskapet

Våxtorps kyrka ligger ganska avskilt i nordvästra utkanten av tätorten Våxtorp. Våxtorps ursprungliga by ligger väl samlad en kilometer sydost om kyrkan, framväxt runt det stora vägskälet där vägarna från Laholm, Örkelljunga, Hishult och Hasslöv möts. Socknen består till största delen av kuperade skogs- och våtmarker men har även en hel del uppodlad jordbruksmark. Hallandsåsen möter slätten vid Våxtorps sockens sydvästra del. Norr och väster om Våxtorps medeltidskyrka angränsar ett öppet odlingslandskap och Våxtorps by ligger i söder/sydöst. Socknarna bildades troligen under äldre medeltid (1100-1350). Under medeltiden benämndes Våxtorp *Ovaghsthorp* vilket anses betyda ”Oves nybygge”.

Södra Halland har många storgårdar som har bidragit till ett säreget herrgårdslandskap. Fem större gårdar i Laholms kommun är kända från senare hälften av medeltiden. En av dem är den närbelägna storgården Vallen, Wallens slott, som tidigare ägt större delen av södra Halland. Vallen, anses ha varit sätesgård under 1300-talet och ägdes då av släkten Laxmand. Genom adelsprivilegier hade Vallen patronatsrätt över Våxtorps kyrka, vilket innebar att godsherren svarade för underhållet av kyrkan, prästgård eller annan kyrklig egendom och prästtillsättning. Patronatslagen upphävdes 1922. Våxtorp är tillsammans med Hasslöv en församling, där prästgården låg.

År 1805 bodde det 1 431 personer i Våxtorps församling, vid 1900 bestod befolkningen av 2 457 personer och 1995 var befolkningssiffran 2 404. Dagens samhälle är ett villa- och industrisamhälle där många villor byggdes kring 1970-talet.

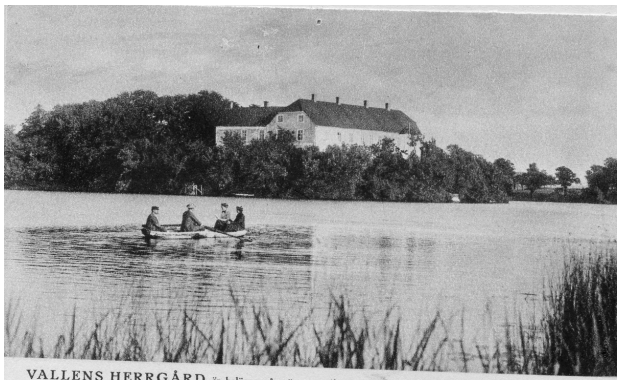

Wallens slott. Foto: Hallands konstmuseum.

Den stora kedjeinhägnade graven på sydöstra delen på kyrkogården tillhör Wallens slott.

Växtorps kyrkogård

Den ursprungliga delen av kyrkogården benämns idag som del 1. Då kyrkan är medeltida är det också troligt att de äldsta delarna av kyrkogården också härrör från 1200-talet. Den ursprungliga kyrkogårdsdelen var en samfällighet. På karta från 1813–14 ser man att kyrkogården är mindre än nuvarande del 1, och att den västra och östra delen ännu inte ingår. Östra kyrkogårdsgränsen går där kyrkogårdsmuren idag bryts i en vinkel i höjd med Vallens gravplats. På karta från 1873 ser man att västra delen av del 1 har tillkommit. På karta från 1923 ser man att delen öster om Vallens gravplats har tillkommit (7:2).

Kyrkogården var under mitten av 1800-talet indelad så att byarna i socknen hade olika gravplatsområden. På gravkarta från 1800-talets mitt fanns det 52 byar och 2 reserverade områden. Enligt denna karta invigdes mittdelen söder om kyrkan 1853, området väster om kyrkan 1881 och området öster om kyrkan 1884.

Seden att sätta levande blommor på gravarna kom till i slutet av 1800-talet. Ella Karlsson, f.d. kyrkovaktare, kommer dock ihåg att så sent som på 1940-talet lade kransar med pärlor på gravarna istället för blommor. Enligt henne har det tidigare funnits betydligt fler stenramar och på gravplats nr 3474-3465 (Bachman) har det funnits en material- och vedbod och som togs bort kring 1946-47.

Utdrag ur Laga skifteskarta från 1873.

Under 1998 och 1999 restaurerades kyrkogårdsmuren i två etapper. Då man under 2000 skulle restaurera norra sidan av muren var man tvungen att ta bort ca 30 björkar som stod för nära. Senare planterade man nya björkar längs muren. 2005 handikappanpassades västra kyrkoentrén genom att man höjde marken till samma nivå som trappsteget på trappan. Plattorna i mitten av gången är lagd på samma sätt som tidigare och man har höjt muren, som ligger mot den lägre delen av kyrkogården, med natursten.

Äldre fotografi på kyrkan, där de höga smalstenarna präglar kyrkogården. Gräsmattorna är inte så tuktade och det finns små buskar.

Utsnitt ur ekonomisk karta från 1923. Här syns att del 1 utvidgats mot väster, men del 2 och 3 har ännu inte tillkommit.

Ovan till höger: I det nordvästra hörnet på kyrkogården ligger ägaren till gården Axelvolds grav. Grinden i muren tillkom för att gravinnehavarna lätt skulle komma till graven,

Askgravlunden är det senast tillkommna inslaget på kyrkogården och ligger på utvidgningen från 1962.

Utvidgning 1933 – Del 2

År 1933 utvidgades kyrkogården åt väster, Del 2 (7:3). Det var kyrkoherde Arvid Hallind som stod för ritningen av gravkartan med en symmetriskt indelad plan med rygghäckar och buxbomsomgärdade gravplatser samt enhetligt hamlade oxelträd står längs murar och gångar. Inga större förändringar är gjorda i området sedan anläggningstiden. Ett mindre gräsbeväxt område innehåller urngravar men där var ursprungligen planerat att vara i samma stil som de övriga gravplatserna som är inramade av låga, klippta buxbomshäckar.

Den äldsta gravplatsen är inlagd i kyrkogårdsmuren i nordvästra hörnet och är daterad till 1932. Detta tyder på att del 2 hade börjat användas redan då. Gravplatsen tillhör Bachman som var f.d. ägaren till lantbruket Axelvold vilket ligger inom synhåll nordväst om kyrkogården. Grinden i muren bredvid gravplatsen är tillkommen för att gravinnehavarna lätt skulle komma in till sin gravplats.

Utvidgning 1962 – Del 3

Del 3 (7:3) är den senast anlagda delen och invigdes 11 juli 1962. Det är ett triangulärt område i söder vilket anlades av stadsträdgårdsmästare John Almberg, Halmstad. Förutom kist- och urngravar finns här en askgravlund sedan hösten 2008. Denna yngsta del är betydligt lummigare än de övriga äldre kvarteren. Det präglas av höga bokträd vilka ger en skogsliknande känsla till platsen. Låga häckar inramar de oregelbundet lagda kvarteren med cirkelformade, häckomgärdade gravområden.

Växtorps kyrka sedd från söder. Kyrkan har till större delen medeltida murar.

Växtorp kyrka

Kyrkobyggnadens långhus och kor uppfördes troligen på 1200-talet medan delar av tornet samt det södra vapenhuset troligen tillkom under senmedeltiden. Merparten av kyrkans murverk är medeltida och de genombryts av rundbågiga fönsteröppningar. Kyrkan är byggd i sten som vitputsats och består idag av ett rektangulärt långhus med smalare rakslutet kor, sakristia belägen öster om koret samt västtorn. På långhusets södra och tornets västra sida finns tillbyggda vapenhus.

En genomgripande förändring av kyrkan gjordes 1875 efter ritningar av den kände restaureringsarkitekten Helgo Zettervall. Vid denna tid uppfördes sakristian i öster och det mindre vapenhuset vid tornets västgavel. Där östra sakristian uppfördes revs ett gravkor som ägaren till Vallens gods, Jörgen Bilde, lät uppföra 1601. På vapenhusets norra vägg finns numera det gravstenslock som tidigare låg framme vid altarets golv. Gravstenen från 1543 över Sofi Krummedigdotter som dog 1539.

Efter en åskbrand 1884, som ödelade en tidigare huv med spira, fick tornet sitt nuvarande utseende med trappstegsgavlar. Exteriören har en välbevarad medeltidskaraktär med tillägg av nygotik och ansluter med sina trappstegsgavlar till en sydsvensk kyrkobyggnadstradition.

Den nuvarande interiören har ännu till stor del en medeltida prägel. Kyrkorummet täcks av kraftiga, medeltida kryssvalv med valvribbor. I långhus och kor finns fragment av medeltida målningar. Inredningen har till stor del formats av större renoveringsinsatser under 1900-talet, och framför allt av den som genomfördes under ledning av arkitekt Hakon Ahlberg 1925-26. Då flyttades predikstolen till sin plats vid långhusets nordöstra hörn och försågs med ny fot och uppgång. Altaret och predikstolen renoverades och en ny dörröppning upptogs till sakristian. Bänkinredningen, som även fortsätter in i tornet, härrör från 1950-talet och utgör ett dominerande inslag i interiören. Långhusets västra del ändrade karaktär 1975-76, då den befintliga orgeln med fasad installerades, orgelläktaren revs och en spiraltrappa till tornet uppfördes.

Vykort med Våxtorps kyrka 1903. Foto: Jönköpings länsmuseum.

Inventarier som speglar kyrkans långa kontinuitet är bl a altaruppsatsen och en Kristusskulptur, vilka antas härröra från 1500-talet. Kyrkan har en dopfunt i trä från 1700-talet, men cuppan till en enkelt utformad medeltida granitdopfunt är också bevarad. Predikstolen från 1700-talets mitt är tillverkad av bildhuggaren Johan Joachim Beckman.

Arkeologi

Trakten kring Våxtorp har få registrerade fornlämningar och det finns inga i direkt anslutning till kyrkan och kyrkogården. Det har dock gjorts några fynd av fornlämningar omkring gården Axelvold norr om kyrkogården. Söder om Axelvolds gård finns i f.d. trädgårdsmark en sentida rest sten med inskription; FMIS Våxtorp 84:1. Något söder om denna, är en källa med tradition belägen (Rasmus källa); Våxtorp 67:1.

Exteriören präglas idag av den genomgripande förändring som gjordes 1875 under ledning av restaureingsarkitekten Helgo Zettervall.

BESKRIVNING AV DAGENS KYRKOGÅRD

Placering och omgivningar

Kyrkogården ligger i ett öppet slättlandskap ett stycke nordväst om Våxtorps samhälle. Kyrkogården omges av odlingslandskap vilket endast bryts av utspridda jordbruksfastigheter och mindre skogsdungar. Björbäcksvägen (väg 510) löper längs södra kyrkogårdsmuren. På andra sidan vägen ligger ett äldreboende och Våxtorps samhälle. En grusparkering ligger vid södra kyrkogårdsingångarna med församlingshemmet med pastorsexpedition vid Kyrkvägen, ca 100 meter längre söderut. Kyrkogården omges inte av någon traditionell kyrkby, kanske beroende på bakgrunden som patronatskyrka, och att prästgården låg i grannförsamlingen Hasslöv.

Omgärdning

Kyrkogårdens tre delar liksom kyrkogården som helhet, kringgärdas av stenmurar. Ursprungliga kyrkogårdsdelen, del 1, och del 2 omgärdas av en ca 50 cm-1 m hög, kallmurad stenmur av granitsten. Muren består av både fältsten och råkilad sprängsten. Muren är ca 1 m bred med större stenar i botten och mindre upptill vilka är väl inkilade mot varandra. Norra sidan lades om 2001. Längs västra och norra kyrkogårdsmuren i del 2 står knuthamlade träd. Del 3 är omgärdad av en ca 50 cm-1 m hög mur som är ca 60 cm bred. Granitstenarna som består av fältsten är små, jämnstora och fogade med murbruk. Många stenar har lossnat från muren. En trädkrans växer innanför muren runt hela kyrkogården, varav yngre björkträd står i söder, öster, norr och väster.

Kyrkogårdsmuren längs södra sidan på den äldre kyrkogårdsdelen.

Kyrkogårdsmuren längs den norra sidan på kyrkogården. Muren är här lite högre och bredare än på södra sidan.

Entréer

Totalt finns fem entréer till kyrkogården. Vid parkeringen i söder finns den ursprungliga ingången, vilken ligger i en rak axel mot kyrkans södra ingång. Ingången har en dubbelsidig gallerverksmönstrad trägrind med smidda gångjärn och beslag samt ett korsformat beslag i mitten. Grinden är fäst i kvadratiska, granitgrindstolpar tillverkade i ett stycke med pyramidformade överdelar. Ytterligare en ingång finns till den äldre delen av kyrkogården i samma

mur som huvudingången men längre österut. Denna ingång byggdes 2013 och är den senast tillkomna och ansluter till gången mot sakristian. Till del 3 finns två ingångar, en från parkeringen i söder och en i det sydvästra hörnet. Båda har likadana grindar och grindstolpar som entréerna i del 1. I västra kyrkogårdsmuren i del 2 sitter en enkelsidig, gallerverksmönstrad trägrind med smidda gångjärn och beslag nära det nordvästra hörnet. Grinden leder rakt ut mot en åker.

Kyrkogårdsmuren mellan del 1 och del 2. Kyrkogårdsmuren avgränsar den äldre delen av kyrkogården.

Huvudentrén från parkeringen i söder är den ursprungliga entrén till kyrkogården.

Den senast tillkomna entrén till kyrkogården ligger långt österut i den södra kyrkogårdsmuren i del 1.

Entrén till del 3 med en lång gång rakt mot bisättningshuset.

I det sydvästra hörnet finns från en entré intill en liten parkeringsyta. Även här finns en gång mot bisättningshuset.

Planform och gångvägssystem

Kyrkogården har en i stort sett triangulär planform uppbyggd av tre utvidgningsdelar vilka är synliga och avläsbara, även om de inom sina gränser har utvidgats vid olika tillfällen.

Del 1 har en rektangulär form indelad av grusgångar, samt av kyrkan, i sju olika delar samt en minneslund norr om kyrkan. Två huvudgångar löper i östvästlig riktning över hela kyrkogården, dels söder om kyrkan där den åt öster går rakt genom Wallens slotts gravomårde och dels i en rak axel genom och runt kyrkan. Ytterligare en grusgång löper utmed södra kyrkogårdsmuren. Alla grusgångar är belagda med rött grus. Mitt i gångstråket från parkeringen i söder och fram till entrédörrarna ligger två rader med betongplattor, sedan 1999, specialtillverkade med samma grus som finns på grusgångarna.

Den allra äldsta delen kring kyrkan består av gräs-täckta kvarter som ligger tätt ihop utan synliga gränser. Gravlängderna ligger i nordsydlig riktning. Väster om kyrkan lutar marken nedåt och från kyrkoingången leder en trappa med ojämna granitblock, ner till de nedanför liggande kvarteren. Gången närmast kyrkans västingången har en stödmur mot den lägre liggande kyrkogårdsytan i väster. Man kan se rester av det ursprungliga gravsystemet där byarna hade egna gravområden, exempelvis Wallens gravområde sydost om kyrkan. De flesta gravar är enkelsidiga men i östra delen av del 1 finns även dubbelsidiga gravplatser.

Grusgången från huvudentren till kyrkans södra och västra ingångar. I mitten är gången lagd med två rader med betongsten, belagd med samma grus som kyrkogården.

Från huvudentrén i väster går en grusgång rakt västerut och fortsätter genom en öppning i stenmuren in i kyrkogårdsdel 2.

Parallellt med kyrkogårdsgångarna vid kyrkan går en lång gång i väst-östlig riktning. Öster om gången till kyrkan går den genom den stora graven tillhörande Wallens slott.

Kyrkogårdsgångar går runt kyrkan och ansluter till en kyrkogårdsgång som går rakt österut och som numera ansluter till den nya ingången i den sydöstra delen.

Del 2 ligger som en vinkel runt den västra delen av del 1 och inramas av murar samt av en häck mot del 3. Området är strikt symmetriskt anlagt i ett rutnätssystem med gravlängder i nordsydlig riktning indelade av grusgångar. I sydvästra delen ligger dock gravlängderna i östvästlig riktning. Gravplatserna längs murarna och gravplatserna i sydvästra delen är enkelsidiga. Höga rygghäckar delar dubbelsidiga gravlängder och de flesta gravplatser är omgärdade av låga buxbomshäckar.

Det senast anlagda området i sydväst, del 3, ligger som en triangulär form längs den södra delen av del

Ovan: Grusgången i den sydvästra området i del 2 går i väst-östlig riktning. Gravplatserna omgärdas av låga buxbomshäckar. Området avgränsats mot kyrkogårds-del 3 med en hög häck.

Till vänster: Gravplatserna ligger längs grusgångar i syd-nordlig riktning. Tvärgångar öst-västlig riktning ansluter till grusgångarna i del 1.

Nedan: Grusgången i syd-nordlig riktning längs med kyrkogårdsmuren i väster. Buxbomshäckar ramar in gravplatserna. Mellan gravplatserna inne i området finns rygghäckar mellan gravlängderna.

1 och 2. Området avgränsas mot övriga kyrkogården av en häck i norr samt av en mur längs övriga sidor. En bred grusgång leder från ingången vid parkeringen i öster fram till bårhuset som ligger vid den västra muren. Grusgångar löper längs murarna i väster och sydost. Förutom de tre stora grusgångarna som går runt området, finns några mindre smalare gångar inne i området, bl a till askgravlunden. Området består av oregelbundet utformade kvarter omgärdade av låga häckar som i sin tur innehåller olika stora häckomgärdade cirklar. Inuti cirklarna ligger raka, enkelsidiga gravlängder i både nordvästlig och syd/östlig riktning. Det flesta ytorna är gräsbelagda.

Ovan till höger: Några smalare grusgångar går inne i området, bl a till askgravlunden.

Till höger: Grusgångar längs med den västra och södra kyrkogårdsmuren.

Nedan: En bred grusgång går från östra ingången vid parkeringen till bisättningshuset. Från denna grusgång går en gång längs med södra kyrkogårdsmuren fram till entrén som finns i det sydvästra hörnet.

Vegetation

Vegetationen har stor betydelse för Våxtorps kyrkogårds karaktär. Inslag som trädkransen, knuthamlade träd, klotklippta träd, buxbomshäckar, rygghäckar och häckar runt de cirkelformade kvarteren i del 3 är viktiga både för kyrkogården som helhet och som tidsdokument för de olika delarna på kyrkogården. Kyrkogården har en trädvårdsplan, upprättad 2007 av Demeter Trädgårdsform.

Trädkransen runt kyrkogården består till största delen av unga björkar (Betula) i söder, öster och norr samt i västra sidan av del 3.

Del 1 och 2 har en sydsvensk karaktär med låga, knuthamlade oxlar och välklippta buxbomshäckar. Trädvegetationen i del 1 ger ett välordnat intryck med knuthamlade trädalléer längs huvudgrusgångarna på östra sidan av kyrkan och gången som leder från kyrkan mot öster. Enstaka knuthamlade träd står längs grusgången mot västerut från västra ingången samt längs norra och västra muren i del 2 står knuthamlade oxelträd.

Området i del 2 domineras helt av de välklippta buxbomsomgärdningarna kring gravplatserna och högre cypressrygghäckar.

I del 1 finns också Vallens gravplats vilken omgärdas av pelarformshamlade oxelträd. Det finns få träd inuti kvarteren men ett solitärträd bestående av hängask (Fraxinus excelsior Pendula) är särskilt utmärkande eftersom det står nära västra kyrkogårdsingången. Tre rönnar (Sorbus aucuparia), rhododendronbuskar och idegran växer i minneslunden norr om kyrkan.

Till vänster: Längs med den norra kyrkogårdsmuren står björkar som är en del av trädkransen runt kyrkogården.

Nedan till vänster: Längs västra och norra kyrkogårdsmuren i del 2 består trädkransen av knuthamlade oxelträd. Runt de flesta gravplatser finns välklippta buxbomshäckar.

Nedan: Mellan gravraderna i del 2 finns välklippta cypresshäckar som numera helt växer runt gravvårdarna.

Då del 1 har få träd innehåller området desto mer buskar. Framför allt är de många formklippta buskarna av buxbom (Buxus sempervierens) ett dominerande inslag vid gravarna. Även rhododendron, azaleor och barrbuskar förekommer rikligt och det finns gott om rabatter med framför allt perenner, med eller utan blomsterstenramar. Många av de äldre gravvårdarna har dock inga rabatter. I sydvästra och sydöstra hörnet av vapenhuset och långhuset står vintergröna växter med låg- och högväxande blåen, fågelbogran, kinesisk en och idegran.

Formklippta buskar, som buxbom och andra städsgröna buskar, ger karaktär åt kyrkogårdsdel 1.

Del 3 har många höga bokar som står inuti kvarteren. Träden binder ihop området och skapar en naturlik atmosfär i kontrast till de låga, tuktade häckoxbärshäckar (Cotoneaster lucidus) vilka omger kvarteren och cirklarna inuti kvarteren. Samma låga häck står på båda sidorna om gången vilken leder fram till bårhuset.

Till höger: Ett viktigt inslag i växtligheten i del tre är de låga häckar som kringgärdar de olika gravkvarteren och ger dem cirkelform.

Nedan: Längs med kyrkogårdsmuren finns i del tre en trädkrans av björk. Inuti området finns stora bokar, som till skillnad från träden inuti del 1 och 2 av kyrkogården där träden hamlas, får växa till full storlek.

Byggnader

Bårhus

Byggnaden uppfördes 1958-62 och ligger i västra delen i del 3. Byggnaden är ritad av Burt Stenberg, Halmstad. Två raka grusgångar, dels från söder och dels från sydväst, leder fram till byggnaden. Byggnaden har en kvadratisk planform, ett tältformat tak belagt med skiffer och är dekorerad med ett tunt kors i toppen. Fasaderna är putsade och avfärgade i vit kulör med svartmarkerad sockel. Byggnaden har en dubbelsidig kopparport i öster. I norr sitter ett treluftsfönster med brunlaserade fönsterlister och blyinfattat innerglas. Två murar löper ut från byggnadens sidor i norr och söder. Träpergolor flankerar framför murarna. Två bänkar står på varsin sida framför murarna.

Vid bårhusets norra vägg ligger ett litet förråd med liggande träpanel på fasad och svart-målat, plåttäckt sadeltak. Den vitlaserade trädörren har stående spontad panel.

Till höger om bårhuset ligger ett litet vitmålat förråd.

Bårhuset från 1958-62 ligger i den sydvästra hörnan av kyrkogården. Bårhuset är ritat av Burt Stenberg. I den vänstra delen finns en toalett för kyrkogårdsbesökarna.

Församlingshem, ekonomibyggnad, personalutrymmen

Församlingshemmet ligger ca 100 m söder om kyrkan vid Kyrkvägen och invigdes 4 januari 1986. Byggnaden innehåller pastorsexpedition, lokaler för barnverksamhet samt personalutrymmen för vaktmästarna. Huset är tillbyggt i flera etapper med flera vinkelutbyggnader. Utrymmena för personal, garage och pastorsexpedition tillkom 1996. Sadeltaket är täckt med rött tvåkupigt tegel och fasaden är klädd med vitt tegel. Vissa väggar och gavelrösten är klädda med brunlaserad lockpanel. Huvudingången har en utbyggd takklädd träveranda. En- eller tvåluftsfönstren har vitmålade foder, fönsterlister och spröjsar. I väster ligger en ekonomibyggnad i ett plan med brunlaserad lockpanel och brunlaserade trädörrar. Sadeltaket är täckt med rött, tvåkupigt tegel. Byggnaden omges av en trädgård med ett omålat trästaket.

Norr om kyrkan ligger ett litet förråd med brunlaserad, liggande träpanel och svartmålat, plåttäckt sadeltak. Den brunlaserade trädörren har stående spontad panel och träregel.

Förrådet vid minneslunden norr om kyrkan.

Församlingshemmet uppfört 1986 ligger söder om kyrkan.

Övrigt

Belysningen på kyrkogården är enhetlig och smälter väl in i miljön med sin utformning som äldre gatlyktor. Den ålderdomliga stilen består av höga, raka metallstolpar med lamphus av koppar och råglas med siktskydd och en metallhuv överst. Belysningsstolpar står på rad längs gångarna från södra ingången, fram till och runt kyrkan. Kyrkans alla ingångar har väggbelysning ovanför dörrarna. De har liknande stil som gatlyktorna runt kyrkan men har gulfärgat glas.

Det saknas belysning längs de östra och västra gångarna i del 1 och i del 2. En belysningsstolpe i samma stil som vid kyrkan, står vid bårhuset. Vid den nyanlagda askgravlunden i del 3 har man monterat effektbelysning i en bok bredvid de tre granitpelarna. Ljuspollare står längs den kalkstensbelagda gången. För övrigt saknas det belysning i del 3. För belysning av parkeringen finns höga galvaniserade metallstolpar med avlånga, snedställda lamphus.

Det finns gott om serviceplatser längs gångarna. Del 1 och 2 har fem serviceplatser liksom del tre. Serviceplatserna saknar omgärdning och består oftast av ställ för krattor, plastsoptunnor och vas- och kannställ som sitter på en enkel vattenkran. I del 1 och 2 har några av serviceplatserna grönmålade vattenpumpar.

Det finns rikligt med parksoffor. Ett antal soffor i samma stil, svartmålat metallunderrede och smala, horisontella, omålade rygg- och sittribbor, finns runt om på kyrkogården. I minneslunden står en träsoffa med gjutjärnsgavlar och i askgravlunden står en Lessebosoffa från Byarums Bruk med svartmålade aluminiumgavlar och svart underrede. De horisontella rygg- och sittribborna är grönmålade.

Parkeringen belyses av höga gatulyktstolpar medan kyrkogården i övrigt har lägre belysningstolpar med lamphus av lyktmodell.

Stolpbelysningen på kyrkogården har enkla stolpar och lamphus av lyktmodell med råglas.

Det finns många små skötselplatser och parkbänkar utspridda på kyrkogården, här intill gången öster om kyrkan. Det finns även fler vattenpumpar.

Skötselplats innanför kyrkogårdsmuren vid parkeringen med kontainer för kompost.

Det finns tre olika modeller av parkbänkar på kyrkogården. Överst parkbänk i minneslunden och ovan bänken i askgravlunden.

Vattenbrunnen som står i del 2 av kyrkogården.

Gravkvarterens karaktär

Kyrkogården består av tre delar med skilda karaktärer. Delen kring kyrkan, här kallad del 1, består av den ursprungliga kyrkogården, vilken dock har utvidgats två gånger; en i väster och en i öster. I del 1 finns gräsytor med en blandning av gravvårdar från 1800-tal till idag. I en vinkel runt del 1, i väster och sydväst, ligger del 2 med grusgångar, grusgravar omgärdade av buxbom och gravar från 1930-talet och framåt. Den senaste utvidgningen ligger i sydväst med häckomgärdade runda gravområden med gravar från 1960-talet och framåt. Minneslunden ligger i del 1 och askgravlunden i del 3.

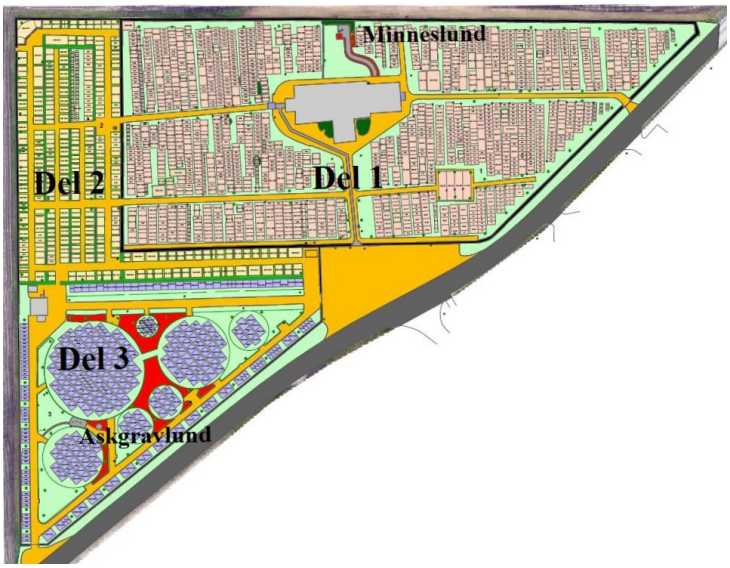

Del 1

Del 1 är den största delen av kyrkogården och består av den ursprungliga kyrkogårdsdelen kring kyrkan, med en utvidgning åt väster och en mot öster. Hela området inramas av stenmurar i alla väderstreck samt en trädkrans längs södra, östra och norra sidan. I sydvästra delen och i väster angränsar den till del 2. Ett jordbrukslandskap med öppen odlad mark ligger utanför muren i norr. I söder och öster löper en väg direkt utanför muren och Våxtorps samhälle tar vid därefter.

Del 1 består av sju grästäckta kvarter avgränsade av gångar samt minneslunden i norr. Här finns en blandning av både yngre och äldre gravvårdar ofta i något oregelbundna rader, framför allt där det står

Ovan: På södra sidan om kyrkan, öster om gången till kyrkan intill kyrkogårdsmuren finns ett kvarter med många yngre gravvårdar.

Nedan: Närmare kyrkan i söder finns ett område med många äldre gravvårdar.

Sydöstra delen av kyrkogården har ganska glest med gravvårdar.

Området längst i öster på kyrkogården. Här finns både äldre gravvårdar och relativt nya gravar.

många äldre gravvårdar. De flesta gravarna är vända mot öster, men i östra delen är de flesta gravarna närmast kyrkan vända mot väster. På Vallens gravplats, samt i områden nära kyrkan i söder och i nordost är dock gravar vända åt både öster och väster. De härrör troligen från den ursprungliga byindelningen av kyrkogården. Ytorna närmast muren i nordväst och sydöst är mer glest belagda.

Vårdarna på gravplatserna härrör från 1860-2000-talet. Områdena närmast kyrkan har flest ålderdomliga vårdar från 1880 till tidigt 1900-tal. Närmast kyrkans södra och östra sida ligger de äldsta vårdarna mer samlat. De ålderdomliga gravvårdarna utgörs av gjutjärnskors, granitvårdar tillverkade i ett stycke, korsvårdar, obelisker, låga vårdar med grovt huggna baksidor och mindre bautastenar. Det finns en del av Thorvaldsens porslinsmedaljonger vilka är fästa på obeliskformade vårdar. Kyrkogårdens äldsta gravvård är ett kalkstenslock vilket hänger på norra väg-

När sakristian i öster står en monumentalgravvård vänd mot norr, en av få som inte är vänd mot öster eller väster.

I området nordost om kyrkan finns många höga gravvårdar, bl a en hög obelisk.

gen i kyrkans vapenhus. Och består av ett lock till en grav från 1543 över Sofi Krummedigdotter. Den näst äldsta vården är en granitsten utan gravplats från 1819, vilken står vid nordvästra sidan av kyrkogårdsmuren. Det finns 18 gjutjärnskors i del 1 varav 13 stycken står ihopsamlade i en grupp i nordöstra delen. Vid arbetsboden i norr står flera äldre vårdar ihopsamlade. De är från andra hälften av 1800-talet såsom en obeliskformad vård i granit från 1873 tillhörande Lars Nilsson och Johanna Kristensdotter och en granitvård från 1869. Det finns endast två monumentala gravplatser vilka tillhör godset Vallen och släkten Gyllensvärd. Vallens gravplats är den enda som är länkomgärdad. I Gyllensvärds släktgrav står en gnejsvård tillhörande Johana Gyllensvärd från 1868.

13 av kyrkogårdens gjutjärnskors står samlade i en grupp längs ut i den nordöstra spetsen på kyrkogården.

Ett antal gravvårdar från 1800-talet utan ursprunglig gravplats står uppställda vid gången till arbetsboden norr om kyrkan.

Nordvästra kvarteret på kyrkogården med en blandning av höga smalstenar och låga vårdar. De smalstenarna är framförallt från sent 1800- och tidigt 1900-tal, medan de flesta låga är från 1930-talet och framåt.

Kvarteren som ligger närmare kyrkågårdsmuren i söder har flera yngre låga gravvårdar.

I den sydvästra delen av kyrkogården finns ett område med buxbomsomgärdade gravplatser.

Bland de äldre, ofta höga vårdarna, står även många låga, yngre vårdar. De yngre vårdarna är klassicistiskt, modernistiskt eller individuellt utformade med olika brutna former och stilar, oftast stående stenar. I södra delen är en majoritet lägre, breda yngre vårdar som står längs raka gravlängder. I den sydvästra delen finns även stenrams- och buxbomsomgärdade gravar.

Gravstensmaterialet består i huvudsak av grå och röd granit, diabas, gnejs, marmor, gjutjärn, röd kalksten och labrador. De yngre vårdarna är ofta polerade och de äldre är ofta släta eller delvis polerade. Vegetationen vid de äldre gravarna är sparsam och de yngre gravarna har sommarblommor och perenner.

Sydväst om kyrkan ligger ett stort gräsbeväxt kvarter med utspridda gravvåfear och olika typ och ålder.

Del 2

Del 2 ligger i den västra delen av kyrkogården och är anlagd som en fortsättning av del 1, men också med en helt egen karaktär. Delen karakteriseras av mindre kvartersdelar indelade av många gångar och låga klippta häckar, i en symmetrisk plan. De två huvudgångarna genom del 1 fortsätter in och igenom del 2 fram till den västra muren. Området inramas av en stenmur i väster, norr, öster och i söder av en häck, samt av trädkransen mot väster och norr. De hamlade oxelträden längs gångar och trädkrans ger området dess speciella karaktär.

Även de symmetriskt anlagda rygghäckarna, vilka delar in området i mindre delar, är av betydelse för karaktären. Inspirationen till buxbomsomgärdningar kommer från de franska barockträdgårdarna där s.k. parterrer bestod av häckomgärdade planteringsbäddar vilka var täckta med grus. Nästan alla gravlänger har rygghäckar, vilka är idag så stora att de växer över en del gravstenar. Gravplatserna är omgärdade av låga, formklippta buxbomshäckar med mark täckt med grått eller rött grus. Några gravplatser är täckta med sand och några outnyttjade platser är grästäckta. Ett kvarter i norra delen har urngravar på en gräsyta. En stor familjegravplats i nordvästra hörnet är omgärdad av en låg mur och två av gravstenarna är inlagda i kyrkogårdsmuren.

Ett område avviker genom att det är beväxt med gräs och saknar buxbomshäckar runt gravarna.

I det nordvästra hörnet ligger en stor grav tillhörande familjen Backman på storgården Axelvold.

Det västra kyrkogårdsområdet präglas av grusgravarna med omgärdning av buxbomshäckar, rygghäckarna och grusgångarna.

De flesta vårdarna har i stort sett samma låga höjd och de består av en blandning av både yngre och äldre gravvårdar. Det finns en hel del liggande, yngre gravvårdar inuti omgärdningarna. Vårdarna är vända mot alla väderstreck och de härrör från 1950 till 2000-talet. De klassicistiskt och modernistiskt utformade vårdarna är breda och de individuellt utformade vårdarna har ofta olika brutna former och stilar. En hel del barr-, buxboms-, rhododendron-, cotoneaster- och andra buskar finns inuti gravplatserna. De flesta gravplatserna har blomsterstenramar som avgränsar mot den grustäckta ytan. Urngravsområdet har små blomsterstenramar, rabatt utan blomsterstenram eller ingen rabatt. Gravmaterialet består av grå, röd granit, diabas, marmor, kalksten och labrador.

Buxbomsomgärdade gravar mot norra kyrkogårdsmuren och de klotformade oxelträden som växer läng muren.

Till höger: Det finns en del mycket smala gravplatser med buxbomshäckar i den sydvästra delen av området.

En del av området ligger mellan kyrkogårdsmuren till del 1 och häcken till del 3. Gravstenarna är vända mot gången som löper mellan gravlängderna

Del 3

Denna del ligger i sydvästra delen av kyrkogården och inramas av de höga björkarna i trädkransen och kyrkogårdsmuren i öster, söder och väster. I norr angränsar del 2 vilken avskiljs av en häck. Ett jordbrukslandskap med öppen odlad mark ligger utanför muren i väster. Gångar löper längs yttermurarna söder och väster. Från parkeringen i öster leder en bred gång fram till bårhuset vid västra muren.

Delen består av flera osymmetriskt häckomgärdade områden med ingångar genom häcken. Inuti dessa områden finns i sin tur cirkelformade gravområden kantade av låga klippta häckar. Ytorna mellan de cirkulära gravområdena har varit fyllda med häckoxbär men nu är de flesta gräs- eller mosstäckta, utom ytan i mitten som är planterat med rhododendron. De rikligt förekommande, höga rödbokarna (Fagus sylvatica) inuti kvarteren skapar rymd.

Vårdarna i området är homogena och enhetliga och har i stort sett samma låga och breda höjd. De består av yngre stående gravplatser med klassicistiskt, modernistiskt och individuellt utformade vårdar. Ett gravområde innehåller liggande urngravar. Ytterligare några gravområden har en blandning av stående

En av de mindre cirkelformade kvarteren med urngravar med liggande gravvårdar.

Det största av de cirkelformade gravkvarteren med framförallt låga stående gravvårdar i raka gravlängder.

Yttre häckar följer grusgångarna och innanför skapar cirkelformade häckar runda gravkvarter.

och liggande gravvårdar. Vårdarna inuti cirklarna är vända mot nordöst. Längs murarna och norra gången finns både liggande och stående vårdar och de är vända inåt området. Gravvårdarna härrör från 1960 till 2000-talet.

Gravplatserna har blomsterstenramar, många med låga barr-, buxboms-, rhododendron-, benveds- och andra buskar. Gravmaterialet består av grå, röd granit, gnejs, diabas, marmor, kalksten och labrador.

Ovan och till vänster: Längs med kyrkogårdsmurarna i söder och väster finns gravplatser med både låga stående gravvårdar och och liggande gravvårdar. Gravvårdarna ligger på gräsytor och de flesta har en liten planteringsyta.

Nedan: Längs med häcken mot del två finns en rad med gravplatser. Gravplatserna har låga stående vårdar och de flesta har en planteringsyta med stenram.

Askgravlunden

Askgravlunden är det senaste nytillskottet på kyrkogården och den invigdes den 29 november 2008. Lunden är skapad av trädgårdsarkitekt Elisabet Jörgensen, Demeter Trädgårdsform och ligger i västra delen av del 3. Den utgörs av en gräslagd jordningsyta mellan två cirkulära gravområden. En gång med röda kalkstensplattor leder igenom lunden i västöstlig riktning. I mitten av ytan står tre höga pelare i halländsk granit. De som kommer att bli begravda i lunden kommer att ha en egen metallplatta fäst på någon av pelarna. Varje pelare har en anvisad plats på jordningsytan som är uppdelad i tre delar vilka avgränsas med röda kalkstensplattor. Bredvid pelarna finns en perennrabatt med bl a funkia och salvia. I rabattens mitt, på en rund kakstensbelagd yta, står en vattenfontän i form av ett runt polerat granitklot. Platsen är belyst med låga ljuspollare och effektbelysning i träd. Två svartmålade ljusställ i metall står vid rabatten.

Liten vattenfontän i askgravlunden omgiven med en perennrabatt.

Ljusställ intill askgravlunden.

Askgravlunden med tre höga stenpelare där namnen på de som begravts i lunden fästs.

Minneslunden

Minneslunden anlades 1989 norr om kyrkan i del 1. Lunden är utarbetad av Lennart Lundquist, Uppsala. En gång med smågatsten leder fram till en gatstensbelagd plats. Platsen ramas in av växtlighet; buskage i norr längs muren och mot öster, och på västra sidan finns rabatter med tre låga rönnträd, rhododendron-, idegransbuskar och högt prydnadsgräs. I rabatten står en minnessten i granit med inhuggen blomdekor överst och djupt inhuggen text i mitten vilken lyder: ”Det är något bortom bergen. Bortom blommorna och sången”. På platsen finns ett svartmålat ljusställ i metall samt två vasställ för medhavda blommor samt ett vattenbad i grå och röd granit.

Ovan till höger: Granitstenen i minneslunden med texten: ”Det är något bortom bergen. Bortom blommorna och sången” omgiven av en perennrabatt.

Till höger: En slingrande gång med gatusten inrammad med daggkåpa leder fram till minneslunden.

Ovan: Minneslunden med gatustensbeläggning, textsten, svarta ljushållare, en parkbänk och en liten stenfontän.

GRAVVÅRDSTYPER

De olika gravvårdstyperna på kyrkogården följer i huvudsak de nationella strömningarna, se tidigare avsnitt. Den vanligaste stilen bland de äldre vårdarna är stående, höga smalstenar från 1870-talet fram till tidigt 1900-tal. Denna typ av vårdar finns i alla delar utom i nya delen i norr. De har varierad utformning högst upp; sadeltaks-, pyramidformade eller välvda och de är tillverkade i diabas, men även grå eller röd granit förekommer, helt eller delvis polerade. De står direkt i gräset, utan stenram, men de kan ha en blomsterstenram framför. De flesta inskriptioner är inhuggna men kan vara förgyllda eller ifylld med färg. Några har inlagda textplattor i marmor och dekor av porslinsänglar.

Gravvård med inlagda textplatta i marmor och med porslinsmedaljong, biskvie, motiv av Thorvaldsen.

Smalsten från tidigt 1900-tal i en grå stensort. Gravvården över lantbrukaren Per Nilsson och hustrun Stina Jönsdotter.

Enkel smalsten från 1884 över Landtbrukaren Bengt Nilsson och hustrun Beata Nilsson.

De svarta smalstenarna i diabas har ofta riklig dekor och en del återfinns på flera gravstenar. Ovan tre exempel på svarta diabasstenar. Till vänster N. P. Persson och Neta Perssons gravvård från 1922, i mitten lantbrukaren Gustav Svensson och hustrun Gunillas gravvård från 1922 och till höger lantbrukaren Johan Krestenson och hustrun Stina från 1916.

Miljöskapande hög smalsten från 1910-talet i ljus sten över lantbrukaren Peter Bengtson och hans hustru Stina.

Gravvård från 1910-talet med mycket välarbetad dekor. Över lantbrukaren J.L. Nilsson i Klämma och hans hustru hilda och barnen Hilmer Leonard och Anna Kornelia.

Andra ålderdomliga former är bautastenar, obelisker och korsformade vårdar. Bautastenen representerar nationalromantiken som kom i slutet av 1800-talet. Den knöt an till de fornnordiska rötterna med runskrift och grovhuggna ytor. Det finns ett fåtal obelisker vilket är en klassicistisk form och symbol för ära, redlighet och ståndaktighet. Handlanden J. Anderssons obelisk i del 1 är ett exempel på detta. Några vårdar har formen av en bruten trädstam. Stammen symboliserar en hejdad livsgärning och nationalromantikens önskan att vara nära naturen. Under slutet av 1800-talet var storleken på gravstenen en statussymbol och stenstorleken ökade med familjens förmögenhet.

Ovan: På kyrkogården finns ett fåtal obelisker. Gravvården över Handlaren J. Andersson och hustrun Johanna är ovanligt stor och dessutom tillverkad i grå granit.

Till höger: Välarbetad gravvård från 1926 över lantbrukaren J. P. Nilsson och hustrun Augusta Nilsson.

Fint exemplar av bautasten, vården över H.P. Wennström och hans maka Elna från 1918.

På kyrkgården finns ett flertal korsformade vårdar av olika modell och ålder. Till vänster F. J. Carlssons familjegrav, i mitten gravvården över skomakaremästaren S. P. Lundgren och hustrun Josefina Charlotta från slutet av 1800-talet och till höger vården över lantbrukaren J.P. Bengtsson och hans maka Sofia Bengtsson från 1940-talet.

Monumental och miljöskapande vård från sent 1920-tal över hemmansägaren Nils Persson och hustrun Anna. Stina,

Gravvården över hemmansägaren Peter Nilsson, hustrun Anna Nilsson och sonen Levin Pettersson med formen av ett avbrutet träd i ena sidan vilket symboliserar en avbruten livsgärning.

Vallens gravplats och Gyllensvärds stora grusgrav tillhör de få monumentala gravplatserna. Gravplatsen över lantbrukaren Joh. Svennson från Ydermossa och hustruns Cecilia har en ovanligt monumental gravvård som ligger strax öster om sakristian.

Stenramar förekommer i del 1, men äldre flygfotografier visar att det funnits omgärdade grusgravar i betydligt större omfattning. Det är dock svårt att avgöra om dessa gravar omgärdats av stenramar eller buxbomshäckar. På 1910-talet kom en ny typ av gravvård, där livsten och tillhörande stenram utformades till en estetisk enhet. Gravvårdarna var låga, kraftiga och breda och kunde utgöra en del av stenramen med klassicistisk ornamentik med kannelyrer, voluter, kolonner samt stenkulor och urnor.

Monumental gravvård från sent 1800-tal över lantbrukaren Joh. Svensson, hustrun Cecilia och dottern Jenny Johansson.

Gravvård med låg bred gravvård som tidigare haft en kraftig stenram.

Gravvård med kraftig stenram med hörnklossar.

Familjen Gyllensvärds stora familjegrav strax öster om kyrkan.

Det finns 18 gjutjärnskors (15 av dem placerade i grupp längst i öster på kyrkogården, se sidan 32) men inga gjutjärns- och smidesstaket är bevarade. Vallens gravplats är dock försedd med smideslänkar mellan stenpelare. Gjutjärnsprydnader hade sin glansperiod under perioden 1840–1880-tal och de få bevarade gjutjärnskorsen är av stort konstnärligt värde. Det finns en bevarad ovanlig typ som består av en liten oval skålformad vård fylld med jord och växter med namn ingjutet i sidan. På det äldre fotografiet på sidan 15 syns flera likadana vårdar.

Stenhällar och kistlock representerar de äldsta typerna av stengravvårdar och de levde kvar ända fram till tidigt 1900-tal. Förutom kistlocket i vapenhuset från 1543 (se sidan ??) är stenhällarna på kyrkogården av yngre datum.

Det finns några vårdar med en insatt medaljong av biscuit vilken består av hårdbränt vitt porslin (t ex Erik Håkan Gyllensvärds vård, del 1). Motivet, skapat Bertel Thorvaldsen, Köpenhamn, symboliserar natten där en ängel är symbol från den grekiska mytologins Nyx med tre vallmokapslar i håret. Hennes två barn i famnen är sömnen och döden vars namn är Hypnos och Thanatos. Ugglan symboliserar nattens fågel.

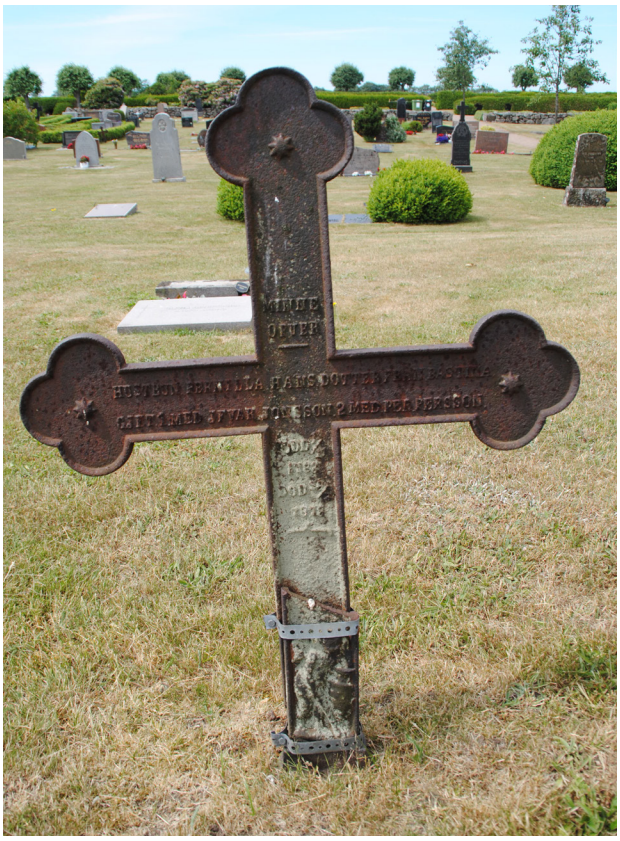

Förutom de gjutjärnskors som står samlade i det nordöstra hörnet på kyrkogården finns det några utsprida över del 1 av kyrkogården. Här är gravvården över Pernilla Hansdotter.

Insatt medaljong av biscuit med motiv av Bertel Thorvaldsen på gravvården över Erik Håkan Gyllensvärd och Johanna Gyllensvärd.

Ovanlig gravvård av gjutjärn med inskriptionen: Minne af Axel Olsson Tormarp. På äldre fotografier av kyrkogården går det att se några likadana.

Det finns några handhuggna granit- och Hallandsgnejsvårdar tillverkade i ett stycke. Vårdarna är kraftiga och påminner om s.k. dödsbrädorna vilka är en tidig stil på gravstenar, flera står uppställda öster om kyrkan vid förrådet. Förutom de höga vårdarna finns det även äldre låga, enkla vårdar med grovhuggen baksida.

Yngre vårdar finns i alla kvarter. Modernistiskt, enhetligt utformade vårdar kom i början på 1930-talet och utmärks av låga, homogena, rektangulära, raka och strama vårdar. Del 2, 3 och södra delen av del 1 präglas särskilt av dem. Gravvårdar med en strikt klassicistisk prägel finns rikligt representerad framför allt i del 1 och 2. De karaktäriseras av enkla former, släta ytor, stående, låga kvadratiska eller rektangulära stenar med kolonner, pilastrar, voluter, stenkulor eller friser på vårdarna. Dekoren har ofta bladrankor, facklor och urnor.

Yngre individuellt präglade vårdar präglar del 3 och södra delen av del 1. Formerna är varierande med t.ex. välvda, sadeltaksformade, brutna överdelar och oregelbundna, naturstensformade vårdar. I slutet av 70-talet blev granit i alla färger populärt. Typografin förenklades ytterligare och det blev vanligt att sätta metallbokstäver på stenen i stället för gravering. Titlar är ofta borta. Det blev också vanligt med gravinnehavarens namnunderskrift för att ge en personlig prägel på stenen. Dekoren utgörs ofta av kors, blomslingor och naturmotiv. Andra dekorer är symboler för intressen eller yrken som t ex dragspel och ett gevär för jakt.

Urngravar representerar också senare tiders årsringar. De finns i de särskilda kvarteren avsatta för urngravar men också i familjegravar. Kremering och gravsättning i urnor i stället för kistor har medfört mindre gravplatser och därmed mindre gravvårdar. Urnvårdarna kan vara liggande, rektangulära, kvadratiska, naturstensformade eller stående, individuellt utformade.

Exempel på i ett stycke handhuggna vårdar, som påminner om s. k. dödsbrädor som var en äldre stil på gravstenar. Stenen till vänster är äldst, från 1869, de övriga från 1921 och 1922. Alla kommer från byn Vindrarp.

Många av de bevarade vårdarna från tidigt 1900-tal är höga smalstenar, ofta med riklig dekor, men det finns även en del låga mindre utmyckade gravvårdar, som gravvården över Bengt Jönsson, hustrun Anna-Stina och sonen Johan.

Typ av dekor som det finns flera av på kyrkogården. gravvården över Artur Johansson och Gerda Hermina Johansson.

Vården över F. d. lantbrukaren Sevander Johansson och hustrun Tekla från 1940-talet.

Vård från 1950-talet med kolonner som bär upp ett överstycke. Vården över lantbrukaren Martin Persson och Hilma Persson.

Sten med sidostenar som bär upp ett överstycke. Vården över lantbrukaren Bernhard Henriksson och hustrun Selma Maria.

Exempel på vård med sidostenar med text och högre mittsten med dekor. Vården över lantbrukaren Erik Jönsson och hustrun Marta Jönsson.

Vård från 1930 talet över Aug. Johansson och hustrun Agneta.

Det vanligaste materialet på vårdarna är granit av olika slag men bland de höga smalstenarna är svart diabas vanligast. Även bland de låga stenarna från 1930-till 1960-tal är svart diabas vanligt förekommande. I övrigt förekommer gnejs, marmor, kalksten, sandsten förekommer liksom gjut- och smidesjärn och labrador. Bland äldre vårdar är stenen ofta slät med helt eller delvis polerad framsida och på yngre vårdar är stenen ofta helt blank-, mattpolerad, råslammad eller obearbetad. Äldre stenar har mer lokalt bruten sten, fram till början av 1990-talet bröts sten i Halland t ex Hallandsgnejs och Ysbygnejs, medan dagens stenbrytning sker mycket i Bohuslän och Skåne.

Äldre vårdar av granit och gnejs är inte lika vanliga som de av svart diabas men förekommer över hela kyrkogården. Från 1970-talet och frammåt är dessa stensorter därmot vanliga.

Tillhöger: Marmorvårdar förekommer men är ganska ovanliga på kyrkogården.

Svart diabas är en vanlig stensort. Den återfinns både på de höga smalstenarna och på låga vårdar från framförallt 1930-tal till 1960-tal.

Skador

Den vanligaste skadan på gravstenarna är att de har varit instabila och har fått läggas ned. Det är många gravvårdar på Våxtorps kyrkogård som är nedlagda. En vanlig skada är annars lavar men det finns ovanligt lite av dessa på gravstenarna. Mossa och alger förekommer i mindre omfattning. En porslinsmedaljong har gått sönder. Några vårdar är spruckna. Alla gjutjärnskors är mer eller mindre rostiga förutom de som står i en klunga i nordöstra hörnet av kyrkogården.

Porslingsinläggningen med motiv av Thorvaldsen har spruckit.

Ovan: Det finns många stenar med påväxt av lavar.

Till höger: En del av gjutjärnskorsen är rostiga.

På kyrkogården finns många gravvårdar som monterats ner och lutats mot sockeln eller lagts ner på grund av att de varit instabila.

Inskriptioner

Inskriptionerna på vårdarna består oftast av titel, namn, födelse- och dödsdatum samt ibland gårdsnamn eller ortnamn och en hänvisning till en psalmvers eller bibeltext. Många gravar är familjegravar. Vanligast är att texten är försänkt, inhuggen i stenen, och oftast utan färg men den kan också vara förgylld och ibland ifylld med färg. På stenar från sent 1800-tal och framåt förekommer även upphöjd text, i relief, eller med metallbokstäver. Kors och stjärnor är en vanlig dekor överst på stenen.

Sedan 1960-talet har det blivit ovanligare att skiva in sin yrkestitel. Förr var det dock vanligt. Yrken som har präglat Våxtorpstrakten är övervägande relaterade till lantbruk såsom lantbrukare, hemmansägare, arrendatorer, åboen och jordbruksarbetare. Hemmansägare är en bonde som äger sin egen gård och jordbruksmark, och som sådan räknades han eller hon förr som skattebonde. Skattebönderna måste betala skatt (ränta) till kronan. Med den ålderdomlig titeln ”åboen” menades en person som brukade någon annans jord med en ärftlig besittningsrätt s k ”åborätt”. Detta var en ärftlig besittningsrätt för kronolandbor, d.v.s. landbor på kronojord. Denna rättighet infördes i slutet på 1700-talet och innebar att landborna och deras arvingar fick sitta kvar på gårdarna så länge de fullgjorde sina skyldigheter. En landbo är en bonde som brukade jord utan att äga den. Jorden som han brukade tillhörde kyrkan, frälset, kronan eller andra bönder. Beroende på vilken typ av jord de brukade kallades de därför frälselandbo, kyrkolandbo, kronolandbo eller bondelandbo.

Titlar som tillhör lantbrukssamhället är de vanligaste på kyrkogården. De allra vanligaste är hemmansägaren och lantbrukaren. Gravvårdarna ovan har två andra titlar som också förekommer åboen och arrendatorn. Gravvårdarna över f. d. åboen Jöns Karlsson och hustrun Christina till vänster och över f. d. arrendatorn Jöns P. Persson och hustrun Pernilla till höger.

Det finns många titlar på Våxtorps kyrkogård och som berättar om traktens historia och som speglar en annan tid. Följande titlar har nedtecknats från vårdarna: Folkskolläraren, snickaren, smedmästare, lärarinnan, svarvaren, skogsvaktaren, svenskamerikanen, byggmästaren, handlanden, arrendatorn , skomakaremästaren, ladufogden, trädgårdsmästare, köpmannen, kyrkvaktmästaren, kanslichef, kommunråd, möbelsnickaren, revisor, arkitekt, smeden, kammarjunkare, hofjägmästare, domänintendent, kammarjunkaren, majoren, filosofie doktor medicine kandidat, urmakare, magasinsarbetare, skräddaremästare, skomakarmästare, kommunalordföranden, byggmästaren, muraren, stadsbyggmästaren, leg. läkare, civilingenjör, riksdagsman, mjölnare, lärarinnan, sparbankskamreren, biskötaren, biodlaren, målarmästare, mejeriföreståndaren, mejeriarbetaren, kamreren, lantbrevbäraren, chauffören, bagaren, bagaremästare, kvarnägaren, försäkringsombud, furiren, nämndemannen, förre gårdssnickaren, sjöingenjör, metallarbetare, kokerskan, fastighetsmäklaren, fältflygare, gästgivaren, vägarbetaren, kyrkvaktaren, agronom.

Gravvårdar med olika lärartitlar är vanliga på kyrkogårdarna och berättar bland annat om skolväsendets historia. Lärare och lärarinnor har även varit välkända för alla i samhället. Här vården över Folkskolläraren J. Persson.

En bit in på 1900-talet blir det vanligt med yrkestitlar som till exempel snickaren och smedmästaren; ovan gravvårdarna över snickaren Johan Karlsson coh smedmästare Elof Nilsson.

Det finns ett antal gravvårdar på kyrkogården med titlar som anknyter till affärer och handel. Affärsinnehavare och handelsmän hade ofta en social roll i samhället. Till vänster vården över handlanden Olof Nilsson och hans maka Louise och ovan vården över J. A. Wennerström.

Vården över trädgårdsmästare Anders Anderson och hustrun Anna Stina har bladdekor och vården över skogsvaktaren Johannes Nilsson och Sofia Nilsson är utformad med en trädstam och ekblad. Förutom att vårdarna anknyter till yrket så brukar en avbruten trädstam som på den högra vården symbolisera en hejdad livsgärning.

Kvinnor nämns främst i relation till någon man såsom maka, hustru eller änka och dotter. Sen kommer en tid av ogifta yrkeskvinnor med titlar som t ex lärarinnan och kokerskan eller telefonsföreståndarinnan. Blev kvinnan änka så står det ibland på gravvården. Det var vanligt att sonen eller dottern bodde kvar på familjens gård hela livet. Det var också vanligt att flera syskon blev kvar på gården och skötte och brukade den tillsammansför att sedan vila under samma sten. Barngravar var mindre och enkla i sin utformning och ofta har man bara skrivit ut förnamnet på gravstenen. Om mor och barn dog i barnsäng eller av samma sjukdom är det vanligt att barnen begravdes med sin mor. Det finns få kvinnogravar på kyrkogården och inte många med titel. Det finns däremot flera syskongravar.

Gravvården över lärarinnan Cecilia Johansson.

Gravvården över Änkan Cecilia Perssson.

Syskongrav över syskonen Erik, Gunnar Erik, Greta och Sven, Där endast Sven levde till vuxen ålder. Gravvård från 1910-talet.

Liten barngrav över syskonen Allan, Sven och Gunnar i form av en bok från 1919.

Längre inskriptioner är inte vanligt förekommande. Oftast refererar man till en psalmvers men det finns ett antal inskriptioner som ”Om ni lever eller dör hör vi Herren till”, ”Himmeln är mitt hem”, ”Gömda men aldrig glömda”, ”Älskad saknad”, ”En glad uppståndelse mig gif, och efter döden evigt lif”, ”Din varma längtan bar dig fram till Norden, till hemmet där ditt hjärta vuxit fast. I hemmet kärt i dyra fosterjorden, du friden fann förrän ditt hjärta brast”,”Var du är, där är jag”, ”Saliga äro de renhjärtade, ty de skola se Gud”, ”Vila i frid”, ”Jesus Kristus Guds sons blod renar från alla synder”, ”Du föll på din post, för fosterlandet”, ”Minnet är vår glädje, återseendet vårt hopp”, ”Jesus Kristus vårt hopp”, ”Frid över ert minne”. På gravvården över Gustav A. Magnusson och hustrun Hillevi från 1950-talet finns en längre inskription: ”Tänk när en gång i himlens gyllne salar, med vännen kär, som jag på jorden vann i evig frid om evigt liv. Jag talar och om det liv som likt en dröm försvann”. Psalmverserna återfinns framförallt på de äldre vårdarna från 1800-talet och framåt 1930-40-talen. Längre inskriptioner blev vanligare på vårdar från 1920-talet och framåt.

Gravvård från sent 1800-tal med psalmvers. Gravvården över Murare Sven Liljeblad och Beata Liljeblad.

Tidstypisk gravvård i svart diabas från mitten av 1900-talet med ovanligt lång inskription. Gravvården över Gustav A. Magnusson och hustrun Hillevi.

Gravvården över fältflygaren Börje Edvin med inskriptionen "Du föll på din post".

1920-talsvård med inskriptionen "Himmeln är mitt hem". Gravvården över Karl Petter Karlsson och Johanna Karlsson.

Klass 1 vårdar

Av gravvårdarna på Våxtorps kyrkogård har drygt 200 tillförts klass 1, se bilaga 1 och 2. De återfinns framför allt i del 1, men även i del 2. Klass 1innebär att gravvårdarna har ett så stort kulturhistoriskt värde att de inte får återanvändas och bör bevaras på ursprunglig plats i ursprungligt skick. Några exempel lyfts här fram på gravvårdar i klass 1 på Våxtorps kyrkogård.

I urvalet finns representanter för både enklare och mer exklusiva vårdar, från olika tidsperioder och typiska för sina respektive kvarter/delområden. Många höga stenvårdar från tiden kring 1870-talet och fram till ca 1920-talet är medtagna då de har viktiga miljöskapande värden och är de som till stor del skapar karaktären på kyrkogården.

Kyrkogårdens äldsta gravvård; ett stort kalkstenslock från 1543, hänger numera på norra väggen i vapenhuset. Locket är från graven över Sofi Krummedigdotter som dog 1539, dotter till Danmarks förste amiral Henrik Krummedig, vilken inköpte Vallen av danske kungen Hans 1503. Hon var gift med Eskil Bilde som tillhörde en av Danmarks mäktigaste och rikaste adelssläkter. Eskil Bilde var son till riddaren och riksrådet Peder Bilde av Svanholm. Själv ligger Eskil begravd i Heilige Geist-kyrkan i Köpenhamn. Kistlocket är utformat i renässansstil med Bildes och Krummediges vapen och med blom- och bladdekorationer samt ett välvt bågmönster överst. Texten är kraftigt förhöjd och står tätt längs linjerade rader. Kistlocket ska enligt Osbeck ha legat framme vid altarets golv in under ”disken” d.v.s. under altarbordet. Graven ska ha legat kvar på sin ursprungliga plats vid restaureringen i början på 1800-talet och kistan sägs ha varit klädd med gyllenläder.

Den näst äldsta vården är en granitsten vilken står vid nordvästra sidan av muren och kyrkan. Stenen kan ha legat inuti muren och står inte på sin ursprungliga plats. Texten är handinhuggen med inhuggna linjer under text och längs ytterkanten. På stenen står: E . I . D I . D . H, + A.+ O. +, 1819.

Den danska texten på stenen lyder på svenska: ”Denna sten lät Eskil Bilde, son till riddare Peder Bilde av Svanholm, lägga på sin kära hustru Sofi Krummedigdotter, med bön till Gud att han också må vila här och finnas med henne och alla kristna i Guds rike. Anno 1543”. Foto: Eva Gustafsson.

Den näst äldsta vården på kyrkogården från 1819 står uppställd mot den norra kyrkogårdsmuren i del 1.

Den stora familjegraven över familjen Gyllensvärd från Fågelsång.

Av stort kulturhistoriskt värde är gravplatsen tillhörande riksdagsmannen Anders Gustaf Gyllensvärd från gården Fågelsång. Gravplatsen ligger i det område där man kan se att personerna begravdes efter sina byar. I denna gravplats är flera för trakten kända personer begravda och den är bland de äldsta gravarna på kyrkogården. Gravplatsen innehåller bland annat en äldre vård med porslinsmedaljong och en gnejsvård i ett stycke vilka båda är från 1868.

Gjutjärnsstaket, länkar och gjutjärnskors har monterats bort i alltför stor omfattning. Dessa är idag unika och skall bevaras. Det finns flera gjutjärnskors på Våxtorps kyrkogård och samtliga är av en vanlig modell med klöverformade korsändar. I kyrkogårdshörnet i nordöstra delen står 13 gjutjärnskors från slutet av 1800-talet där den äldsta av dem tillhör Elsa Persdotter från 1863. Tre kors står ute på kyrkogården och är resta över Pernilla Hansdotter, Hans Petter Bengtsson och Bengta Bengtsdotter, även de från slutet av 1800-talet. Två gjutjärnskors finns inom graven för Vallens slott, vilken är den enda som har en bevarad länkomgärdning. Den monumentala familjegravplatsen, nr 177-200 i del 1, innehåller även flera liggande yngre stenhällar. Gravvårdarna tillhör familjerna Burenskjöld och Carlheim-Gyllenskiöld. Bland andra domänintendent Bengt

Ett av gjutjärnskorsen i kyrkogårdens nordöstra hörn från 1863 tillhörande Elsa Persdotter.

Carlheim-Gyllenskiöld som var godsägare på Vallen med stort intresse för svinavel och aktiv i det kommunala arbetet samt hade kyrkligt engagemang i styrelser och nämnder. Han var kyrkans patronus fram till 1922. Patronatsrätten innebar att man var skyldig att underhålla kyrkan och hade rätt att utse präst och klockare. Han var även sockenombud för Hushållningssällskapets ”egna hem”-lån till jordbrukare samt domänintendent för Halland, Kristianstads, Blekinge och Kronobergs län. I graven ligger också Beata Carlhiem-Gyllenskiöld född von Geijer. Om hennes begravning sägs det att man grävde trappsteg på vilka man bar ner kistan i jorden.

Vid arbetsboden i norr står en av de äldre vårdarna från 1869 vilken är en granitvård i ett stycke med handinhuggen text. Vården tillhör Hemmansägaren Bengt Svensson.

Den liggande stenhällen över domänintendent Bengt Carlheim-Gyllenskiöld och hans maka Beata Carlheim-Gyllenskiöld.

Gjutjärnskorset över O W Burenskjöld, död 1825, och hans maka H M C Burenskjöld, död 1828.

Gravvården över Hemmansägare Bengt Svensson.

Gravvården över Axel Olsson +1891 (se sidan 45) är unik; en oval vård bestående av en liten vitmålad gjutjärnsform fylld med jord och växter.

Ggravplats nr 3464-70 tillhörde f.d. ägarna till Axelvolds gård, familjen Bachman. De är för trakten kända personerna ägde tidigare marken som del 2 ligger på, innan den gick över i församlingens ägo.

En ålderdomlig form av gravvård, eller minnestavla, har påträffats inne i kyrkan. Den s.k. begravningstavlan är tillverkad i trä, vilket troligen var det vanligaste materialet på gravvårdar före 1800-talet. Förutom de namngivna personerna Carl och Maria, födelse- och dödsår (+1860) är trätavlan rikligt dekorerad med färglagda blomsterslingor, även på baksidan.

Minnestavla i trä funnen inne i kyrkan. Tavlan bär namnen Carl och Maria och är rikligt dekorerad med blomstergirlanger.

Gravplatsen för familjen Bachman tillhörande Axelvolds gård. Intill gravplatsen finns en särskild grind för närmre tillgång till gravplatsen från gården.

En annan ålderdomlig form av gravvård är den höga kalkstensvården i del 1 med porslinsmedaljong tillhörande Lars Nilsson (+1885) och Johanna Kristensdotter (+1873). (se sidan 40) De båda höga marmorvårdarna, vilka står bredvid varandra, över Johan Ludvig Bengtssons vård (+1887) och över Anders Jönssons (+1891) har dekor av murgröna, ekblad, stjärnor, händer och ett marmorkors sitter i toppen. Peter Nilssons vård från 1930 är ett sent exempel på en typ av vård som var vanligt förekommande runt 1900, men den enda i sitt slag på Våxtorps kyrko-

Två äldre marmorvårdar som är ovanliga och ålderdomliga samt hantverksmässigt välarbetade. Vårdarna över Joh. Ludvig Bengtsson, Windrarp, och Anders Jönsson från Windrarp och hustrun Johanna Bengtsdotter.

gård. Vården är formad som en avhuggen trädstam med avsågade grenar och ekblad. Eken är en kristen symbol för lidande och ett heligt träd och de avsågade grenarna symboliserar ett avslutat liv.

En vård som är stor och momumental men annars utan dekor är intressant på grund av sin inskription är vården över Stadsbyggmästaren i Göteborg Ingenjören Ludvigson Vinarp från 1927.

På del 2 av kyrkogården är gravvårdarna ganska enhetliga med låg och bred form. Lite olika modeller förekommer och ett urval har gjorts av dessa. Några gravvårdar sticker ut på grund av sin inskriptioner, t ex vårdarna över Sv. Amerik. byggmästaren Hjalmar Johnsson och över fältflygaren Börje Elvin med dekor i form av ett flygplan och inskriptionen Du föll på din post för fosterlandet.

Ovan: Stadsbyggmästaren i Göteborg, ingenjören Ludvigsons gravvård.

Mitten till höger: Sv. Amerik. byggmästaren Hjalmar Johnsson och makan Huldas gravvård i del 3 av kyrkogården.

Till höger: Fältflygaren Börje Elvins gravvård med dekor i form av ett flygplan och inskriptionen: Du föll på din post för fosterlandet.

Vården över hemmansägaren Peter Nilsson, hustrun Anna och sonen Levin med en avhuggen trädstam med avhuggen gren och ekblad.

Sammanfattande karaktäristik

Våxtorps medeltida kyrka och kyrkogård ligger i utkanten av tätorten Våxtorp i de östra delarna av Laholms kommun. Kyrkogårdens omgärdning med stenmurar, trädkrans, knuthamlade trädrader och grusade gångar är viktiga för helhetskaraktären. Ett mycket karaktärsskapande inslag av högt kulturhistoriskt värde är det stora antalet bevarade buxbomsomgärdade gravarna. Kyrkogården kan sägas vara uppbyggd av tre visuellt tydliga årsringar, tre delar typiska för olika tider.

På den äldsta delen av kyrkogården kring kyrkan (del 1) är kvarteren i huvudsak gräsbevuxna och knuthamlade träd står längs de raka gångarna vilka genomkorsar området. En björkträdkrans omgärdar hela området. Där finns ganska många stenomgärdade gravvårdar fyllda med grus. Stengravvårdar dominerar och de består av en blandning av både yngre och äldre gravar från 1860 till 2000-talet. Det finns ett fåtal äldre gravvårdar, bland andra gravvården från 1543 över Sofi Krummedigdotter. De äldsta vårdarna står närmast kyrkan och många är obeliskformade. Södra delen av del 1 består mestadels av enhetligt låga yngre vårdar i klassicistiska, modernistiska eller individuellt utformade vårdar. Det finns vegetation vid gravarna i form av särskilt mycket buxbomsbuskar men det är för övrigt ont om solitärträd. Norr om kyrkan finns ett sentida inslag i form av en minneslund.

Del 2 är stramt och symmetriskt anlagd med många gångar och höga rygghäckar som avskärmar gravlängderna. De knuthamlade trädraderna, trädkransen och buxbomsomgärdningarna förstärker det symmetriska och homogena intrycket. Vårdarna härrör från 1950-talet till 2000-talet och består av tidstypiska låga stenar, yngre individuellt, klassicistiskt eller modernistiskt utformade vårdar. Vegetationen inuti gravarna är riklig.

Del 3 har en mindre stram form med ett stort inslag av växtlighet, med en mjukare och naturlig inramning med höga björkar men också rikligt med rödbokar inuti området. De oregelbundet lagda gravkvarteren med olika stora cirkulära gravytor skapar liv och variation. Kvarteren omgärdas av låga häckar och vegetationen vid gravarna är riklig. Vårdarna som härrör från 1960 till 2000-talet är homogena och har mestadels samma låga, breda höjd. De flesta av gravvårdarna är stående men det finns även liggande och de består av klassicistiska, modernistiska och individuellt utformade vårdar. Askgravlunden med tre höga hallandsgranitpelare smälter väl in i miljön.

.

Sydvästra området av del 1 med del 3 till vänster i bild, vid de höga träden, och del 2 i bakgrunden.

BEVARANDEFÖRSLAG

Ur kulturhistorisk synpunkt är en kyrkogård av betydelse för förståelsen av socknen. Bevarandeförslagen syftar till att skydda och bevara de idag fortfarande synliga tidsperiodernas olika utformning och karaktär. De skyddade delarna och objekten på kyrkogården kan därmed visa på såväl den allmänna kyrkogårdsutvecklingen som Våxtorps historia.

Bevarandeprogrammet för Våxtorps kyrkogård är utformat så att det omfattar kyrkogårdens övergripande karaktär med planform, gångsystem, omgärdning och vegetation samt de olika gravanordningarna. De olika faktorerna ska tillsammans spegla kyrkogårdens framväxt från medeltid fram till idag.

Riktlinjer för Våxtorps kyrkogård som helhet

- Kvarterens planform ska bevaras och som en följd av detta även gångsystemet, så att de olika utvidgningsfaserna blir synliga. De ursprungliga ritningarna, där sådana finns, bör stå som utgångspunkt vid förändringar och vård.
- Gravplanen för kyrkogården bör följas. I del 1 är gravvårdarna placerade i rader i nord-sydlig riktning. I del 2 och 3 är de flesta gravrader placerade nord-sydlig riktning, men i del 2 och finns även gravrader i öst-västlig riktning som följer områdenas omgärdningar av stenmurar och häckar.
- Gångarna bör behålla sin grusbeläggning. Vid ev. behov av att hårdgöra ytor ytterligare ska val av material noggrant prövas för att inte skada kyrkogårdens kulturhistoriska värde.
- Kyrkogårdens omgärdning i form av naturstensmuren med trädkrans ska bevaras. Trädkransen i del 2 ska vara knuthamlade träd.
- Trädkransen, trädalléerna samt trädraderna ska bevaras och vårdas och nedtagna träd ersättas enligt trädvårdsplan. Vid förändring/borttagande av trädkransen, trädalléer samt alla träd oavsett var de står på kyrkogården krävs tillstånd från Länsstyrelsen.
- Knuthamlade träd längs gångar i del 1 är viktiga för karaktären på kyrkogården och ska bevaras.
- Kyrkogårdens entréer i form av trägrindar mellan stenstolpar ska bevaras och underhållas med traditionella metoder och material.
- Den sparsamma vegetationen inne i de äldre kvarteren, del 1, med enstaka sorgträd, är ett karaktärsdrag som bör bevaras.

Sydvästra området av del 1 med del 3 i bakgrunden av bilden.

- Växter vid enskilda gravar bör vårdas, hållas i en låg höjd och ringa omfattning för att inte bli ett dominant inslag på kyrkogården.
- Kvarterens mark bör förbli täckt av gräsmatta.
- Alléer och träd utanför kyrkogården kan omfattas av miljöbalkens biotopskydd och ev. förändring av dessa handläggs av miljövårdsenheten på länsstyrelsen.
- Växtligheten med rygghäckar mellan gravraderna och buxbomshäckar runt grusgravarna i del 2 är mycket viktiga för karaktären och ska bevaras och följa den ursprungliga planen, som en tydlig årsring på kyrkogården.
- Växtligheten med häckar som bildar runda gravkvarter samt de höga träden är viktiga för karaktären i del 3 och ska bevaras och följa den ursprungliga planen, som en tydlig årsring på kyrkogården.
- Andra inslag på kyrkogården i form av bänkar, belysning, papperskorgar och servicestationer bör hålla hög kvalitet beträffande material och utformning, men vara neutrala och inte stjäla för stor uppmärksamhet från de gamla kulturhistoriska miljöerna. Material bör ligga nära de naturliga material som finns i trakten.

Riktlinjer för kulturgravar

Drygt 200 vårdar har bedömts som kulturgravar, se vidare i bilaga 1 och 2. När gravrätten för en kulturgrav tillfallit gravrättsupplåtaren ska följande riktlinjer följas:

- Kulturgravar skall bevaras och vårdas på plats. De får inte återupplåtas eller återanvändas.
- Skadade vårdar skall lagas. Företrädelsevis anlitas konservator för att upprätta program för att åtgärda skadade äldre gravanordningar.
- En plan bör upprättas för att återställa nedlagda vårdar i klass 1.
- En plan bör upprättas för att rengöra eller på andra sätt åtgärda vårdar med påväxt eller andra skador. För åtgärder på marmorvårdar samt för spruckna vårdar bör konservator anlitas.
- Alla omgärdningar som gjutjärns-, smidesjärns- och stenramar skall bevaras och vårdas och underhållas med traditionella metoder.
- Vid vård och underhåll av samtliga gravvårdar ska material och teknik anpassas till gravens befintliga utformning och material.
- Om man på något sätt vill ändra en klass 1 grav så ska tillstånd sökas från länsstyrelsen.

Till vänster syns en av alla de buxbomsomgärdade gravplatserna i del 2. Gången leder här från del två genom hela del 1 mot öster.

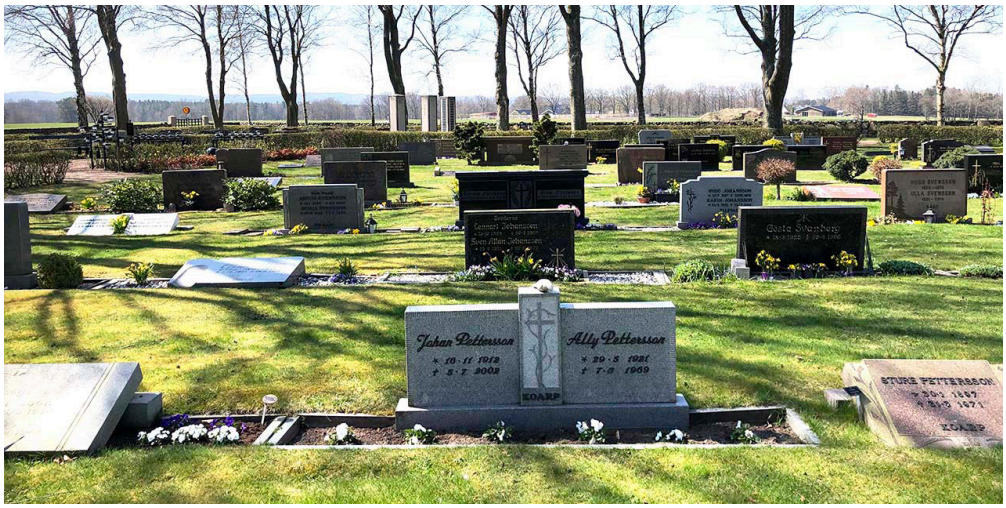

Det stora antalet modernistiska gravvårdar i del 3 är också en årsring att vara varsam med.

Riktlinjer för övriga gravvårdar

- Alla kvarvarande stenramar ska bevaras, vårdas och underhållas med traditionella metoder. Återlämnade gravramar utan vård ska bevaras och kan återupplåtas.
- Nya stenramar kan tillåtas i del 1 där det idag finns stenramar.
- I del 2 och 3 bör nya gravvårdar ha samma karaktär som befintliga gravvårdar. Båda delarna har låga gravvårdar och i del 2 är de flesta dessutom breda.
- Vid komplettering med nya gravar vid äldre gravar med gravrätt ska underordnas de äldre gravarna.
- Nytillskott av gravanordningar bör ske på befintliga tomma gravplatser och med hänsyn till de äldre omkringliggande gravanordningarnas placering och utformning. Gravsättning bör följa de upprättade gravkartor som finns. Urnsättning kan tillåtas även i äldre kvarter om gravplatsen få samma storlek som en kistgrav. Urnsättning på äldre gravar i form av liggande gravplattor i stenramar förekommer och är ett bra exempel på nytillskott.
- När en befintlig gravplats skall kompletteras med nya vårdar som t.ex. placeras i en stenram, bör den nya vården anpassas till den äldre vården genom liknande material, bearbetningssätt, typsnitt och formspråk.
- Om det är möjligt bör det strävas efter att bevara och återupplåta även de gravvårdar som inte är kulturgravar. Detta gäller framför allt äldre stenar från tiden före 1920. Återanvändning av äldre gravvårdar bör ske på ursprungsplats.
- De kan eventuellt flyttas, men gärna inom sin tidszon för att ännu visa kvarterets eller kyrkogårdsdelens årsring och historia.
- Det är bättre att lägga ned en sten, på ett ordnat och prydligt sätt, än att ta bort den och förstöra den.
- Om skäl för bevarande saknas kan dock gravvårdarna bortföras. Gränsen för vad som betraktas som kulturhistoriskt värdefullt flyttas ständigt framåt och inom ett tiotal år kan 1950–60-talens gravvårdar betraktas som spår av äldre tiders gravvårdskultur som hotas av utplåning. Det är därför önskvärt att man så långt det är möjligt bevarar alla gravvårdar på sin ursprungliga plats.
- Vid omarbetning av befintlig gravvård bör man ta särskild hänsyn till gravvården utformning vad gäller omgärdning, detaljer och dekor. Stenens inskription bör om möjligt bevaras t.ex. genom att stenen vänds eller att inskriptionen täcks med metallplatta med ny inskription.
- Vid förflyttning och omarbetning av en vård rekommenderas dokumentation genom fotografering. Genom fotona skall framgå stenens helhetsutseende, detaljer och text, samt vårdens placering på kyrkogården. Fotona bör sedan arkiveras då detta är av stort värde för den fortsatta samhällsforskningen och för enskilda släktforskare.

Vård och underhåll av gravvårdar

Kulturminneslagen säger att enskilda gravvårdar skall vårdas och underhållas så att det kulturhistoriska värdet inte minskas eller förvanskas. Ett kontinuerligt underhåll förebygger större komplikationer och är en ekonomisk vinning på sikt. Syftet med alla åtgärder på en gravvård är att förlänga gravvårdens livslängd. Det är dock viktigt för förståelsen av begravningsplatsen att en äldre gravvård skall behandlas så att vårdens ålder tydligt framgår. Spår som tiden lämnat efter sig ska bevaras, men skador motverkas och lagas. Väsentligt för all skötsel är de förebyggande åtgärderna som kan minska risken för skador.

Råd för hur vård och underhåll av gravvårdar finns i ”*Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar*”, CGK, 2007. För vård och underhåll av kulturhistoriskt värdefulla gravar har Riksantikvarieämbetet gett ut en skrift ”*Vård av gravstenar*”. Denna tar främst upp äldre vårdar, från medeltiden fram till mitten av 1800-talet. Skriften finns att ladda ner på Riksantikvarieämbetets hemsida raa.se. För nyare vårdar finns en skrift utgiven av Sveriges Stenindustriförbunds SSF:s Stenhandbok om Gravvårdar. Här finns bl.a. råd om hur stenar kan rengöras och underhållas. I skiften ”*Gravvårdar av Gjutjärn, Kulturhistorisk undersökning*”, av Ritwa Herjulfsdotter utgiven av Svenska kyrkans arbetsgivarorganisation, 2014, finns råd om hantering av vårdar av järn.

Återanvändning av vårdar kan kräva en viss bearbetning av stenen. Detta är möjligt med kristallina bergarter som granit, diabas, gnejs, porfyr och kvartsiter, vilka är de stenarter som är vanligast förekommande på kyrkogården. Vid omarbetning krävs hög hantverksskicklighet och kunskap om sten, i högre grad än vid nytillverkning. Rengöring, omslipning eller nedhuggning av textyta bör inte medföra att ursprungliga bearbetningar eller materialegenskaper förstörs. Sedimentära bergarter som sandsten, kalksten, skiffer och marmor, vilka var vanligare i äldre tider, är olämpliga att bearbeta. Vårdar i metall kan och bör inte omarbetas.

Materialen som gravvårdarna är tillverkade av kräver olika skötselåtgärder för att inte skadas. Vissa rengöringsmedel kan till exempel skada stenen, särskilt marmor och kalkstensvårdar är känsliga.

KÄLLOR

Tryckta källor och litteratur

Aronson, Roland, Kyrkogårdens estetik och minnesmärken, Forntid-Nutid-Framtid, i Sten nr 3/2000, s 27-29

Bloom, Adrian, Trädgårdens barrväxter, Stockholm, 1976

Bucht, Eivor m.fl., Kyrkogårdens gröna kulturarv, Stad & Land, Movium/inst. för landskapsplanering, nr 103/1992, 1992

CGK, Centrala Gravvårdskommittén, Gravvårdar, Allmänna råd för bevarande och återanvändning, Stockholm, 1998

CGK, Centrala Gravvårdskommittén, Handbok för kulturhistorisk inventering, bevarande och återanvändning av gravanordningar, Västerås, 2007.

Ejwertz, Arne, Ostindiefarare skildrade 1700-talet i södra Halland, ur Djur och natur i södra Halland under 1700-talet, Efter ett manuskript av Pehr Osbeck, Halmstad, 1996

Falkenberg Skrea Kyrkogårdar, Gravskötsel, Falkenberg Skrea Kyrkogårdars tjänster, Falkenberg

Fredborn, Marie-Louise, Ann Larsson, Byggnadsinventering i Hasslövs socken, Halland, Halmstad, 1975

Gréen, Sven, Det Bästas Stora Trädgårdslexikon, Stockholm, 1984

Gréen, Sven, Kiaer, Eigil, Vintergröna buskar och träd i färg, Stockholm, 1974

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 14, Styrsö, Donsö, Brännö och Vrångö kyrkogårdar, Göteborg, 1999

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 4, Västra kyrkogården, Göteborg

Göteborgs Kyrkogårdsförvaltning i samarbete med Göteborgs Stadsmuseum, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 12, Säve och Rödbo kyrkogårdar, Göteborg, 1999

Göteborgs kyrkogårdsförvaltning och Göteborgs stadsmuseum, Lundby kyrkogårdar, Kulturhistorisk inventering av Göteborgs kyrkogårdar, Rapport 9, Göteborg 1997

Hallind, Arvid, Anteckningar – Hasslövs kyrkas 100 årsjubileum, 1964. Anteckningar – Hasslövs kyrka, 1982

Hammarsköld, Hans, Theorell, Anita, Wästberg, Per, Minnets stigar, en resa bland svenska kyrkogårdar, Bokförlaget Max Ström, 2001

Klintborg Ahlklo, Åsa, Mellan trädkrans och minneslund – svensk kyrkogårdsarkitektur i ut-veckling 1940-1990, Stad & Land nr 167, Movium, sekretariatet för den yttre miljön vid Sveriges lantbruksuniversitet, 2001

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Släps kyrkogård, Kulturhistorisk dokumentation, Förslag till bevarandeplan, 2003, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Kapellkyrkogården, Kulturhistorisk dokumentation med bevarandeplan, 2004, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Vallda kyrkogård, Kulturhistorisk dokumentation, Förslag till bevarandeplan, 2003, Halmstad

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Kulturhistorisk inventering av Onsala kyrkogård, Förslag till bevarandeplan, 1996

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer, Laholms kommun, Bygd att bevara. Program för kulturmiljövård, del 1-2, 1987

Länsstyrelsen i Blekinge, Bräkne-Hoby kyrkogård, Bräkne-Hoby pastorat, Lunds stift, en kulturhistorisk dokumentation, 2002

Nilsson, Ing-Marie, Sockenbildningen i Höks härad i södra Halland, Arkeologiska Institutionen, Lunds Universitet, VT 1994

Nordiska museet, Svenskt liv och arbete nr 31, red. Mats Rehnberg, Stenhuggarminnen, Malugn, 1973

Riksantikvarieämbetet, Vård av gravstenar, Växjö, 2002

Riksantikvarieämbetet, Kulturmiljövård, nr 6:89, Tema kyrkogårdar, information utgiven av Riksantikvarieämbetet, Stockholm, 1989

Riksantikvarieämbetet, Halland – Landskapets kyrkor, red. Markus Dahlberg, Sockenkyrkorna, Kulturarv och bebyggelsehistoria, universiteten i Stockholm, Umeå och Uppsala samt Riksantikvarieämbetet med stöd av Riksbankens Jubileumsfond, Riksantikvarieämbetets förlag, 2002

Wadsjö, Ambrosiani, Kyrkogårdskonst- Avbildningar från äldre svenska kyrkogårdar, AB Svenska Teknologföreningens Förlag, Stockholm, 1919

Arkiv

Höks pastorat

Gravkarta över Våxtorps kyrkogård

Information lämnad av kyrkofullmäktigeledamot Karin Ottosson och kamrer Ingela Eriksson

Historik och information om kyrkogården lämnad av kyrkogårdsvaktmästare Göran Amonsson och f.d. kyrkvaktare Ella Karlsson.

Kulturmiljö Halland, Hallands länsmuseer

Sockenarkivet

Information från arkeolog Lennart Carlie.

Fornminnesregistret, Hallands län, Våxtorps socken: Ekonomisk karta: 4216

Historiskt kartöverlägg – 4c1g

Diariet, HMAK-registret

Karta från Fornminnesregistret

Karta bekostad av Staten och Hallands läns hushållningssällskap 1923. Tryckt på Generalstabens Litografiska anstalt, Stockholm.

Lantmäteriet i Halmstad

Följande kartor och akter är hämtade från Lantmäterimyndigheten i Hallands län, Ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet. Ärendenr MS2006/02316.

Storskifteskarta 1813, Akt: M84-56:1, Våxtorps socken

Laga skifteskarta från 1873, Akt M84-56:2, Våxtorps socken

BILAGA 1. KULTURGRAVAR, KARTA

Kulturgravar i östra delen av del 1

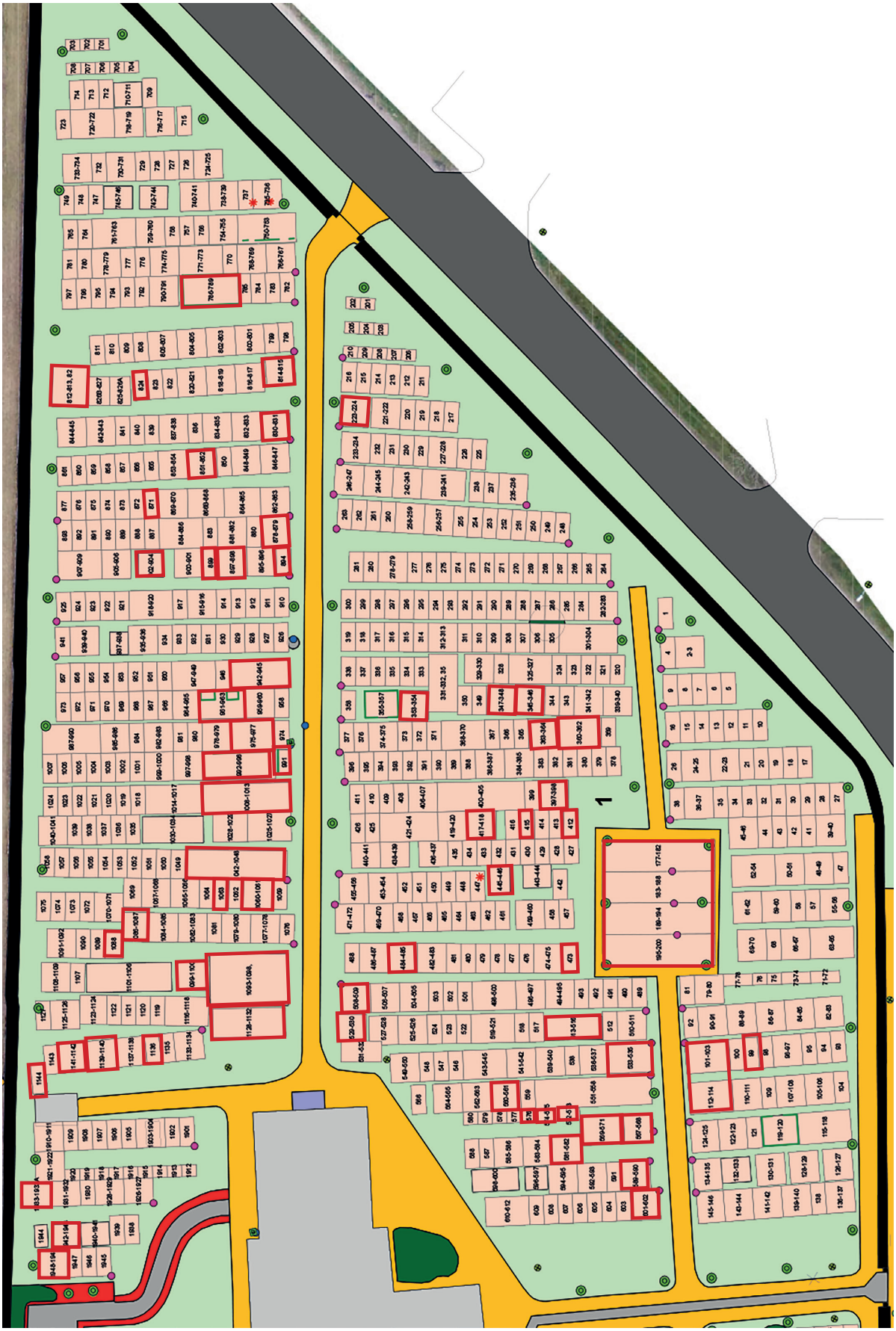

Kulturgravar i västra delen av del 1

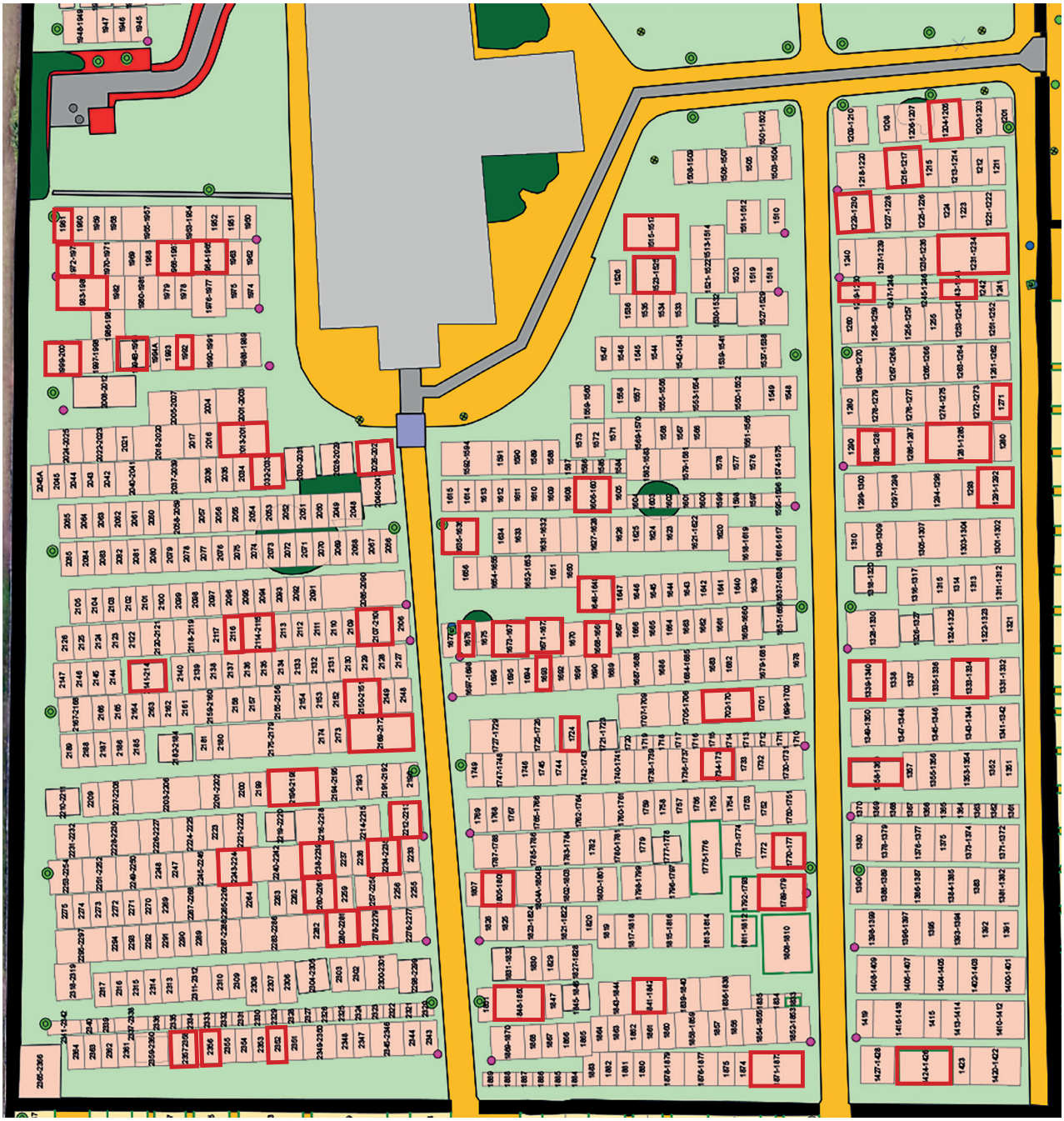

Kulturgravar i del 2 och del 3

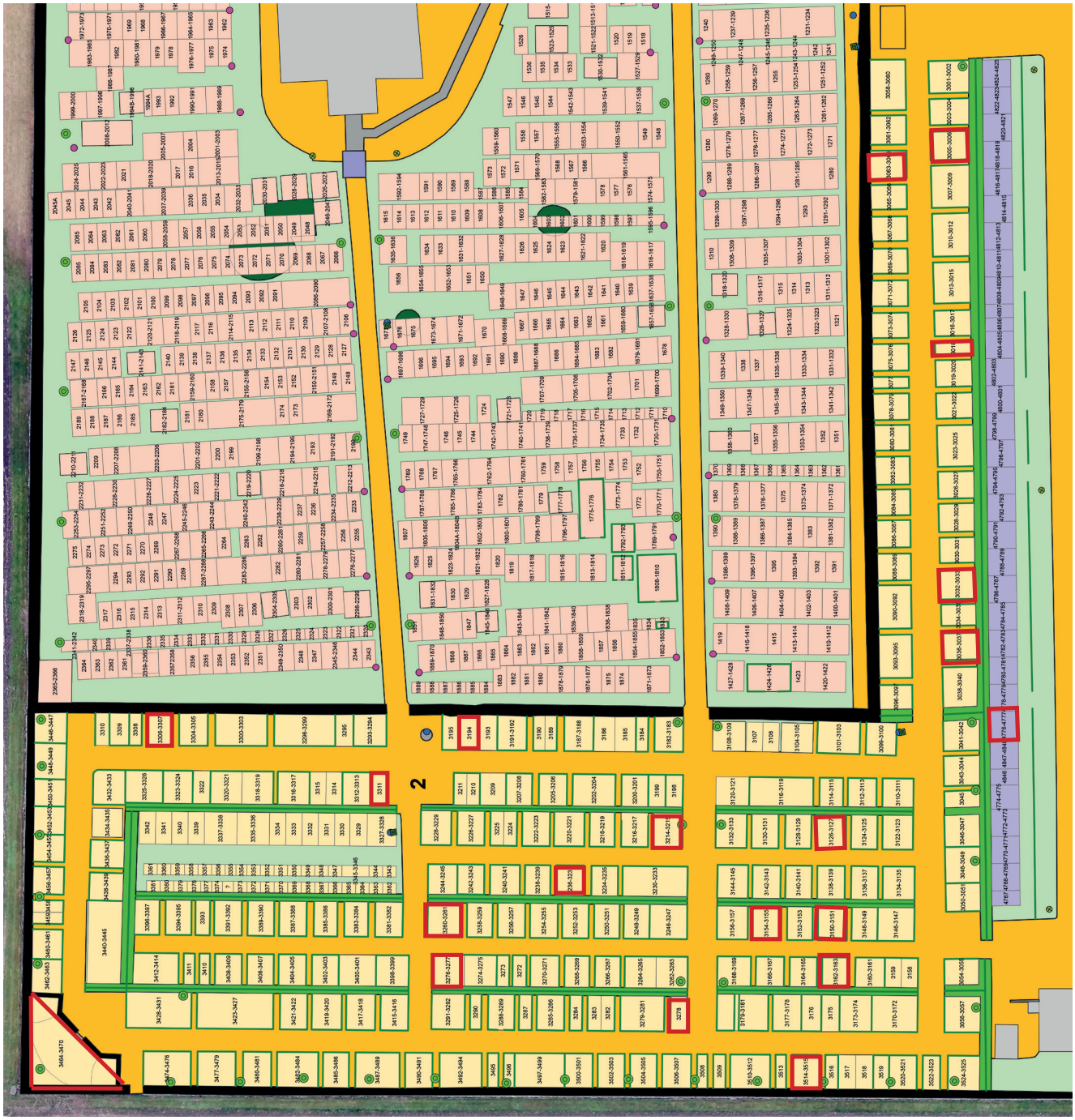

BILAGA 2. KULTURGRAVAR, TABELL

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Växtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
1		NILS PETER NILSSON Växtorp No 9 * ?/5 1824 + 11/10 1899	Hög vård som är miljöskapande. Fint utförd dekor som finns på ytterligare vårdar på kyrkogården.		Vården är nedlagd. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
41		ENKAN ELNA HANSDOTR FR. KÖPINGE * 9/12 1824 + 5/5 1904	Mycket välbevarat exempel på denna typ av vård med marmor- och porslinsinläggningar. Kvinnograv. Miljöskapande.		Porslinsmedaljongen är skadad. Påväxt av lavar och lite mossa.	Konservator bör åtgärda stenen.
63-65		Systrarna Maria & Nilla Olausson 1841-1918 1844-1922	Lägre smalsten från tidigt 1900-tal. Tidstypisk. Syskongrav.		Påväxt av lavar. Nedlagd.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
99		Smeden John Carlsson	Intressant yrkestitel.	Svårläst	Nedlagd gravvård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
101-103 112-114		F. J. Carlssons familjegraf PS.221 V.3.	Miljöskapande och tidstypisk. Finns inte många korsvårdar på kyrkogården.			
177-200	 	HOFJÄGMÄSTARE O.W. BURENSKJÖLD F. 20/8 1752. D. 20/8 1825 OCH HANS MAKA H.M.C. BURENSKJÖLD F. SKYTTE 1/6 1767 D. 14/2 1823. SV. PS. 483 V. FILOSOFIE DOKTOR MEDICINE KANDIDAT MAURITZ LEONARD OTTO CARLHEIM-GYLLENSKÖLD MAJOREN ADOLF CARLHEIM-GYLLENSKIÖLD F. 31/1 1792 D 13/6 1870 OCH HANS MAKA ELEONORA F. BURENSKJÖLD F. 24/9 1797 D. 10/10 1882 SONEN KNUT WILHELM VIKTOR F. 18/2 1843 D. 4/10 1855	Monumental grusgrav. Nationellt och personhistoriskt intressant. Gjutjärnskors. Omgärdning med stenstolpar och kättingar.	Familjegrav tillhörande Wallens slott.	Skada på det ena gjutjärnskorset.	Gjutjärnskorset bör åtgärdas av smed med kunskap om gjutjärn.
	   	KAMMARJUNKAREN THEODOR CARLHEIM-GYLLENSKIÖLD F. 26/2 1835 D. 25/7 1909 OCH HANS MAKA BEATA F. FON GEIJER F. 8/5 1847 D. 10/9 1924 DOMÄNINTENDENT BENGT CARLHEIM GYLLENSKIÖLD 1885-1955 HANS MAKA SOPHY FÖDD CASTENSCHIOLD 1882-1979 KAMMARJUNKARE SVEN CARLHEIM GYLLENSKIÖLD 1892-1977 HANS MAKA ELISABETH FÖDD HAMMARSTRÖM 1894-198?				

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Växtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
223-224		SVEN P. NILSSONS FAMILJEGRAV TORMARP	Miljöskapande. Exempel på gravvård med slutande sidostenar.	Har haft tillhörande stenram.	Påväxt av lavar och mossa.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
264		Minne af Axel Olsson Tormarp	Unik gjutjärnsgrav. Idag den enda på kyrkogården men äldre fotografier visar att det funnits fler.	På äldre fotografier ser dessa vårdar ut att vara vitmålade.		
345-346		VAGNMAKAREN AUGUST SVENSSON * 2.11 1857 + 19.1 1931 HUSTRUN SANNA SVENSSON * 11.2 1849 + 9.4 1902	Exempel på låg vård från tidigt 1900-tal. Intressant titel.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
347-348		A. J. Sjögren Menlösa f. 20/5 1866 d. 23/4 1924 Hustrun Carolina Sjögren f. 2/10 1865 d. 13/5 1924 Bernhard 1898-1974 Gömda men aldrig glömda	Miljöskapande och tidstypisk vård. Intressant inskription.			
353-354		Vera Elisabeth ?/? 1908 – ?/? 1924 Ydrilt Nu är det nog Viskade ängeln och log	Miljöskapande och tidstypisk. Barngrav med intressant inskription.		Vården är nedlagd. Porslinsmedaljongen är förstörd. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
360-362		LANTBRUKAREN NILS JÖNSSON * 22/12 1817 + 11/12 1876 HUSTRUN ANNA LENA JÖNSSON * 30/2 1823 + 2/7 1896 DOTTERN JOHANNA NILSSON * 5/11 1851 + 12/8 1931	Miljöskapande och tidstypisk vård. Bland de äldre på kyrkogården. Dekoren återfinns på ett antal gravvårdar på kyrkogården.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
363-364		Hemmansäg. Andr. Svensson * 30/6 1861. + 11/10 1933. Hustrun Elise Svensson f. Magnusson Menlösa * 13/8 1863. + 2/11 1917. Ps 491:3. Älskad. Saknad.	Miljöskapande och tidstypisk. Välarbetad med riklig dekor. Inskription.			
397-398		Lantbrukaren J. P. Nilsson Menlösa * 29/7 1859, + 28/11 1926. Hustrun Augusta Nilsson * 31/10 1861, + 13/12 1942	Monumental och miljöskapande vård med välarbetad dekor. Hantverk.			

473		Landtbrukaren Pehr Nilsson Menlösa * d. 15/12 1806 + d. 25/7 1888 Hustrun Ingjerd Andersdotter * d. 22/12 1808 + d. 29/6 1879 Ps. 91 v. 4	Miljöskapande. Gravvård helt i marmor. Vanlig gravvårdstyp men inte att den är i marmor. Välarbetad och hantverksmässig dekor.	Svårläst text.	Påväxt och vittrad text. Nedlagd	Konservator bör åtgärda stenen. Återställ och stabilisera.
484-485		Landtbrukaren Bengt Nilsson Sjöalt * 26/4 1831, + 6/12 1884. Hustrun Beata Nilsson * 10/12 1836, + 13/5 1822.	Miljöskapande och tidstypisk, enkel 1800-talsvård.			
508-509		Carl Bengtsson 1888-1889 Ellen Bengtsson 1993-1910 Ydemossa	Lägre tidstypisk 1800-talsvård.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
513-516		Lantbrukaren Johan P. Svensson Voxtorp * 17/3 1940, + 15/2 1922 Hustrun Anna Stina * 7/3 1842, 3/10 1916	Miljöskapande. Smalsten med mer speciell utformning. Grusgrav med stenram med ytterligare en gravvård. Sockeln på stenen har en liten planteringsyta.			

412		Josefina Bernhardina Wennström Från Menlösa * 26/12 1883 + 23/10 1887 Ps 352	Barngrav från 1800-talet.	Familjenamnet Wennström återfinns på flera av kyrkogårdarna i trakten, bl a Hasslöv och Ränneslöv.		
415		H. P. Wennström Menlösa * 5/9 1835, + 3/5 1923. Hans maka Elna 25/12 1838, + 29/5 1918.	Monumental och miljöskapande vård med välarbetad dekor. Hantverk. Fint exempel på nationalromantik.			
417-418		Bernhard Wennström * 5/1 1872 + 10/4 1929 Amanda Wennström * 11/4 1882 + 11/12 19?0 Menlösa	Miljöskapande. Exempel på gravvård med slutande sidostenar.	Har haft tillhörande stenram.		
445-446		Minne af OLA HANSSON fr. Menlösa * 12/11 1833 + 5/6 1903 Ps. 469 v.5 Hustrun ANNA Född ANDERSSON * 6/7 1832 + 2/4 1912	Miljöskapande och tidstypisk med bevarad gravram i sten	Det är inte många vårdar på kyrkogården som har gravramen i sten bevarad.		

513-516		Minne öfver Lantbrukaren Pether Hansson * 3/9 1865, + 14/5 1914. Hustrun Alma * 6/6 1877, + 14/6 1959	Miljöskapande vård från 1910-talet. En av två liknande vårdar på kyrkogården med kors överst på vården och välarbetad dekor. Grusgrav med stenram med ytterligare en vård.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
529-530		LANTBRUKAREN JOH. SVENSSON 1851-1929 YDERMOSSA HUSTRUN CECILIA 1859-1896 DOTTERN JENNY JOHANSSON 1884-1928	Monumental gravvård, den enda av sitt slag på kyrkogården. Påkostad vård från sent 1800-tal. Bevarad grusgrav med kraftig stenram.			
533-535		Hemmansägaren Sven Petter Karlsson * 21/5 1865 + 28/6 1946 Hustrun Emilia Född Magnusson * 5/7 1867 + 10/6 1908 Hustrun Bina Född Bengtsson * 26/8 1862 + 27/9 1946 SV. PS. 553 Vila i frid.	Miljöskapande låg vård med sidostenar från tidigt 1900-tal med bevarad grusgrav med stenram. Ovanlig grav.			
549-550		Hemmansegaren PER ANDERSSON Hulebäck *19/9 1837, + 14/11 1924. Hustru STINA JÖNSSON * 21/6 1845, + 18/7 1904.	Miljöskapande. Tidstypisk.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
560-561		Urmakaren Magnus Persson * 22/11 1834, + 20/2 1918. Hustrun Magna Johanna * 19/8 1834, + 9/9 1918 Vänster: Sonen Gottfrid Höger: Sonen Adolf	Miljöskapande och tidstypisk vård med riklig välarbetad dekor. Intressant titel. Två sidostenar.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
567-568		ANDREAS PÅLSSON NO 6 VOXTORP * 10/5 1818, + 28/1 1899. HUSTRUN CECILIA OLSDOTR * 14/12 1824, + 18/2 1898. PS. 355 V.7 DOTTERN MATHILDA * 2/3 1855, + 30/7 1921.	Marmorvård på granitsockel från 1800-talet. Gravvårdstypen är tidstypiskt men mer ovanligt att den är i marmor. Fint hantverk i dekoren. Gårdsnamn.		Nedmonterad gravvård. Påväxt av lavar. Smutsad.	Konservator bör åtgärda stenen.
569-571		Lantbrukaren Sven Ottosson Växtorp * 5.8 1841 + 25/7 1902 Johanna Ottosson f. Larsson * 24.5 1832 + 8.1 1922 Alma Svensson * 16.3 1874 + 18.3 1940	Exempel på mindre och enklare gravvårdar från tidigt 1900-tal. Två generationer inom samma grav.			
572-573		F. D. Arrendatorn Magn. Svensson * 16/2 1820, + 14/3 1903. Hustrun Kristina Ottosson * 5/1 1825, + 30/1 1906. Fr. Voxtorp	Miljöskapande. Välarbetad dekor. Intressant titel.	Tre likadana gravvårdar på rad.		

574-575		Kyrkvärden Otto Magnusson * 7/4 1797, + 19/9 1874. Hustrun Ingeborg Knutsson * 18/2 1815, + 26/7 1912. Fr. Voxtorp	Miljöskapande. Välarbetad dekor. Intressant titel.	Tre likadana gravvårdar på rad.		
576		F. D. Arrendatorn Otto Magnusson * 16/11 1862 + 1/6 1928 fr. Woxtorp	Miljöskapande. Välarbetad dekor. Intressant titel.	Tre likadana gravvårdar på rad.	Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
581-582		Torparen Jöns Hansson No 5 Voxtorp * 2/12 1842 + 1/4 1904 Dottern Alma * 25/6 1876 + 4/1 1966 Tacksamt minne af 5 barn	Miljöskapande och tidstypisk vård från tidigt 1900-tal. Intressant titel och inskription.		Påväxt av lavar.	
587		Hans P. Svensson Woxtrop * 31/3 1842 + 18/? 1907 Hustrun Mathilda * 29/3 1852 + 19/? 1934	Tidstypisk. Miljöskapande. Välarbetad dekor.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.

589-590		SKRÄDDAREMÄSTAREN JOHAN P. JOHANSSON WOXTORP * 23/11 1828, + 1/4 1910 HUSTRUN NILLA JOHANSSON * 29/8 1827, + 31/1 1884. SKOLLÄRAREN AUGUST JOHANSSON * 30/5 1858, + 2/5 1914 Ps 325	Miljöskapande 1800-talsvård med välarbetad riklig dekor. Intressanta titlar. Lokalhistoriskt intressant.		Nedmonterad gravvård. Påväxt av lavar och lite mossa.	Återställ och stabilisera.
601-602		Lantbrukaren Gustaf Johansson * 1845 - + 1924 Hustrun Pernilla * 1848 - + 1887	Miljöskapande. Tidstypisk.	Flera liknande finns på kyrkogården, de flesta dock i svart diabas.	Nedmonterad gravvård. Påväxt av lavar och lite mosa.	Återställ och stabilisera.

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Våxtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
Östra spetsen av del 1			Gjutjärnskors.			
?		Lantbrukaren Karl P. Bengtsson * 28/1 1846, 11/3 1914. Hustrun Kristina Bengtsson * 5/4 1850 + 17/1 1951 Ps. 477 Fr FLASALT	Miljöskapande och tidstypisk.	Kristina Bengtsson blev över 100 år gammal.	Nedmonterad vård. Lite påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
?		Signe Linnea * 1928 +	Liten enkel barngrav.			
768-769		Minne över Lantbr. Gudmund Svensson * 18/? 1834, + 31/7 1922. Gunilla Svensson * 27/? 1839, + 23/7 1918. Sions toner 414. Fladalt.	Fint hantverk. Vården är tidstypisk för det sena 1800-talet och tidigt 1900-tal. Stilen var vanligt förekommande. Titeln "lantbrukare" speglar traktens historia som är en jordbruksbygd.		Nedmonterad vård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
814-815		Smedmästare Sven Anderssons Familjegrav	Tidstypisk låg funktionalistisk vård. Intressant titel och symbolik i form av en solnedgång. Lokalhistoria.		Nedlagd vård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.

824		Hemmansägaren Sven P. Andersson Åstarp 1886 – 1927N	Miljöskapande. Ovanlig vård från 1920-tal.		Nedlagd vård. Lite påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
812-813 828-829		Charles W. McKelvey * 2.1. 1878 + 8.1. 1957 Karin McKelvey * 28.11. 1902 + 13.12. 1990 Wallen	Lokalhistoriskt och personhistoriskt intressant.	Anknytning till Wallens slott. Född i Connecticut, Verkade som advokat i New York. Gift med Karin Kofoed Fernström.	Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
830-831		HEMMANSÄGAREN PETER NILSSON ÅSTARP 1859 - 1930 HUSTRUN ANNA NILSSON 1962 - 1937 SONEN LEVIN PETTERSSON 1892 - 1973	Miljöskapande vård. En av de mer ovanliga gravvårdarna på kyrkogården.	Trädet har ekblad på en kvist. Eken är en kristen symbol för lidande. Eken är ett heligt träd. Det avsågade trädet symboliserar ett avslutat liv/ en hejdad livsgärning.	Påväxt av lavar och alger.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
851-852		LANTBRUKAREN AUG. NILSSON * 1860 + 1953 HUSTRUN JOHANNA * 1862 + 1932 ÅSTORP	Hög 1930-talsvård med klassisk dekor, i en tid där de flesta vårdar var låga. Ovanligt med polerad dekor på matt sten. Miljöskapande.			
871		Anni Sofia Nilsson Knopparp * 28/12 1893 + 19/12 1918 Ps. 477:8	Miljöskapande och tidstypisk, med tidstypisk dekor. Vård över ung kvinna.			
878-879		LANTBRUKAREN GUSTAF SVENSSON KNOPPARP * 13/1 1855 + 4/12 1922. HUSTRUN GUNILLA SVENSSON FÖDD NILSSON * 3/8 1854 + 1/4 1930. Ps. 477.	Miljöskapande, modell av gravvård som funnits sedan 1800-talet men med en mer tidstypisk dekor för 1920-talet.			
894		SKRÄDDARMÄSTAREN AUGUST WESTERBERG EKESUNNA * ?/? 18??, + 21/8 1914. HEMMANSÄGAREN NILS P. PERSSON * 28/8 1834, + 4/? 1917.	Miljöskapande och tidstypisk vård. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Nedmonterad. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
897-898		Troen Bengtsson? Per Svensson? 1906				Återställ och stabilisera.

899		Bengt Persson * 30/11 1846 + 17/4 1905 Fr. Ekesunda	Miljöskapande och tidstypisk modell men mer ovanligt med ljus granit.	Svårläst på grund av påväxt.	Påväxt av lavar och mossa.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
902-904		LANDTBRUKAREN NILS ANDERSSON * 26/8 1848, + 31/9 1899. HUSTRUN JOHANNA * 20/11 1854, + 30/1 1947 FR EKESUNNA	Miljöskapande och tidstypisk vård från sent 1800-tal. Grusgrav med stenram.	Få grusgravar med stenram finns bevarade på kyrkogården.		
942-945		Lantbrukare Andreas Carlsson * 23.4 1855 + 28.6 1943 Bengta Carlsson * 3.5 1853 + 17.1 1890 Emelia Carlsson * 26.9 1858 + 10.6 1914 Bernhard Andreasson * 2.8 1882 + 31.3 1948 Lärarinnan Jenny Andreasson * 28.8 1885 + 23.1 1959	Miljöskapande. Ovanlig gravvård från sent 1800-tal med grusgrav och stenram. Flera generationer på samma gravvård. Kvinnlig titel.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
961-963		F.D. HEMMANSÄGAREN SVEN NILSSON * 26/4 1819. + 8/9 1901 HUSTRUN JOHANNA * 7/3 1829. 23/1 1926. VRÅKÄRR	Miljöskapande. Välarbetad dekor. Ovanlig stensort vid denna tid.			
975-977		FOLKSKOLLÄRARE AUG. WIND 1838 – 1924 Hustrun Anna Stina 1847 - 1917 På korset: Bo Wind 1934 - 2015	Miljöskapande. Bidrar till variation. Fint exempel på korsformad vård. Lokalhistoriskt intressant.			
978-979		FOLKSKOLLÄRARINNAN GERDA WIND * 20/4 1882 + 14/5 1945	Miljöskapande. Lokalhistoriskt intressant.		Nedmonterad vård.	Återställ och stabilisera.
991		HILDUR PERSSON Fågelsång * 1899 +1923	Gravplatsen är miljöskapande med buxbomsomgärdningen vilket präglar kyrkogården. Vården är tidstypisk för det tidiga 1900-tal. Ett fint hantverk.			
992-996		Fd Landbr. N.P. Carlsson Fågelsång. * 15/8 1853, + 7/7 1921. Hustrun Agneta F. Bengtson * 8/10 1854, + 5/2 1922	Miljöskapande. Gravvården har för tiden en ovanligare form och stensort. Fint hantverk.			

Ingår i 1008-1013		Biodlaren Johan Ludvig Nilsson * 13/9 1870, + 30/8 1920 Din varma längtan bar dig fram till Norden till hemmet där ditt hjärta vuxit fast. I hemmet kärt i dyra fosterjorden du friden fann förrän ditt hjärta brast.	Miljöskapande. Ovanlig titel och ovanligt lång inskription.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
Ingår i 1008-1013		LANDTBRUKAREN NILS LARSSON FR. FÅGELSÅNG * 7/9 1832, + 25/12 1899. HUSTRUN ANNA STINA SVENSDOTTER *1/9 1840, + 28/10 1912.	Miljöskapande. Tidstypisk vård från sent 1800-tal med enkel dekor.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
Ingår i 1008-1013		BISKÖTAREN HANS PETTER NILSSON * 21.3 1862 + 6.5 1945 FÅGELSÅNG	Ovanlig titel. Ovanlig form och dekor. Inhuggen dekor.			
Ingår i 1008-1013		LANTBRUKAREN KARL ANTON NILSSON FRÅN FOGELSÅNG * 6/5 1875 + 22/4 1923				
Ingår i 1008-1013		----	Liten marmorvård	Svårläst!	Nedmonterad vård.	Återställ och stabilisera. Konservator bör åtgärda stenen.
1042-1048		Per Nilsson Fogelsång * 29/1 182? + 25/2 1893 Hustrun Stina Månsdotter * 5/5 1824 + ?/? 1880 Ps. 470 v.8	Fint exempel på vård med marmor och porslinsinläggningar och dessutom med en porslinsduva.	Symbolen händer som fattar varandra representerar äktenskaplig kärlek. Svårläst.	Påväxt av lavar och smutsad marmor.	Konservator bör åtgärda stenen.
1060-1061		HANDLANDEN J. ANDERSSON F. 23/7 1832. D. 15/6 1899. HUSTRUN JOHANNA FÖDD. JÖNSSON F. 20/3 1836. D. 9/6 1918. FR. FÅGELSÅNG.	Monumental och miljöskapande. Ovanligt stor och tillverkad i grå granit. Finns endast två obelisker på kyrkogården. Lokalhistoriskt intressant titel.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1063		Lärarinnan Amanda Johnsson * ??? 1861. + 17/11 1887. ??da Johnsson * ?/? 1864 + ?/? 1889	Ovanlig vård. Marmorvård från sent 1800-talet med kvinnlig titel. Välarbetad hantverksmässig dekor.	Svårläst, finns mer text som inte gått att läsa.	Påväxt av lavar. Smutsad och missfärgad.	Återställ och stabilisera. Konservator bör åtgärda stenen.

1070-1074		Lantbrukaren Magnus Persson Egla * 20.10 1835 + 20.6 1920 Hustrun Beata Persson * 28.7 1841 + 1.2 1926 Dottern Maria * 25.4 1883 + 8.1 1904	Ovanlig vård från tidigt 1900-tal. Miljöskapande.		Nedlagd	Återsäll och stabilisera
1088		MJÖLNAREN ? P. PERSSON * ?/? 1850 + ?/? 1881 HUSTRUN NETA PERSSON * 12/7 1848 + 12/2 1912	Exempel på låg vård från sent 1800-tal. Liknande vård finns från tidigt 1900-tal. Lokalhistoriskt intressant titel.	Svårläst.	Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1086-1087		Lantbr. August Hansson * 7/1 1865, + 16/11 1921 Hustrun Johanna Hansson Hvindrarp * 18/11 1872, + 13/4 1917	Miljöskapande vård med tidstypisk välarbetad dekor.			
1093-1098 1110-1111			Monumental gravplats med anknytning till Wallen slott med kulturhistoriskt intressanta vårdar, se nedan.			
Ingår i 1093-1098 1110-1111		Minne efter Hustrun Johana Gylensvärd från Foglesång F.D. 11/9 1812 D.D. 25/9 1868 Sv. Ps. 484. v2.	En av de äldre gravvårdarna på kyrkogården. Personhistoriskt intressant.	Anknytning till Wallens slott. Johanna Gyllensvärd har både egen sten och finns med på vården över maken Erik Håkan Gyllensvärd, se nedan.		
Ingår i 1093-1098 1110-1111		Erik Håkan Gyllensvärd född den 13/9 1803. död den 3/11 1875. Johanna Gyllensvärd född den 11/9 1812. död den 25/9 1868.	Personhistoriskt intressant. Mycket välbevarat exempel på denna typ av vård med inläggningar av mormor och porslin.	Anknytning till Wallens slott.	Instabil gravvård.	Stabilisera.
Ingår i 1093-1098 1110-1111		F. Riksdagsmannen A. G. Gyllensvärd * 28/6 1848, +28/4 1922 Krestina Gyllensvärd f Ifvarsson, * 20/7 1850, + 2/4 1928 FAMILJEGRAV.	Personhistoriskt intressant. Lokalt och nationellt historiskt intressant vård.	Anknytning till Wallens slott.		
1099-1100		Landtbrukaren Johan P Jönsson Vindrarp ?/? 18??, 19/3 1911 Ps. 221 V.3 Hustrun Kristina * ?/? 18??, + 17/? 1947	Miljöskapande vård från tidigt 1900-tal	Två gravvårdar intill varandra från samma familj, se nedan. Lång inskription på sockeln	Nedmonterad vård. Påväxt av lavar vilket gör den svårläst.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1099-1100		Hemmansegaren Jöns Nilsson i Hvindrarp *13/12 1814. + 16/12 1892. Hustrun Kristina * 12/8 1833. + 11/5 1910.	Miljöskapande 1800-talsvård med enklare dekor.	Två gravvårdar intill varandra från samma familj, se nedan.	Nedmonterad vård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.

1101-1106		Edvin Persson Hvindrarp Familjegrav	Stor miljöskapande grusgrav med stenram. Tidstypsik för årtionden före 1950.			
1128-1132		BYGGMÄSTAREN SJUNNE LARSSON FR. FÅGELSÅNG * 24/5 1808. + 20/8 1891. HANS MAKA JOHANNA FÖDD NILSSON	Miljöskapande och tidstypisk vård från sent 1800-tal. Intressant titel.	Svårläst datum, vården är delvis nedgrävd.	Nedmonterad och delvis nedgrävd så att nedre delen inte går att läsa. Lite påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1128-1132		KOMMUNALORDF. N. P. SJUNNESON * 26/9 1850 + 19/4 1933 CECILIA SJUNNESON * 23/10 1852 + 9/5 1943 JOHAN SJUNNESON * 20/7 1881 + 23/12 1972	Miljöskapande. Lokalhistoriskt intressant. Ovanlig vård för att vara 1930-talet.			
1136		STADSBYGGMÄSTAREN I GÖTEBORG INGENJÖREN LUDVIGSON VINARP 1859-1927	Intressant titel. Miljöskapande vård,		Påväxt av mossa och lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1139 1140		LANTBRUKAREN J.P. BENGTSSON 1863 – 1945 HANS MAKA SOFIA BENGTSSON 1864 - 1940	Miljöskapande vård. En av få korsformade vårdar på kyrkogården. Fint exempel på en korsformad vård från 1940-tal.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1141-1142		LANDTBRUKAREN PER NILSSON VINDRARP * 16/12 18?1 + 23/9 1903 HUSTRUN STINA JÖNSDOTTER * 7/8 18?6 + 13/9 1920 SV PS 484 V.5	Miljöskapande. Ovanlig stensort. Finns en liknade in närheten, se nedan.	Lite svårläst text.	Påväxt av lavar, särskilt på sockeln.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		Minne öfver Lars Nilsson i Hvindrarp * d. 2/4 1817. + d. 3/1 1885. Hustrun Johanna Kristensdotter * d. 1/12 1827. + d. 3/5 1873. PS. 477.	Mycket välbevarat exempel på denna typ av vård med inläggningar av mormor och porslin.		Påväxt av lavar och mossa. Missfärgningar på marmorplattan.	Konservator bör åtgärda stenen.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		MINNE EFTER HEMMANSÄGAREN BENGT SWENSSON I WINDRARP FÖDD D. 16 AUG. 1819. DÖD D. 17 DEC 1869 S. P. 482	En av de äldsta vårdarna på kyrkogården.		Påväxt av lavar.	

Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		MINNE EFTER HUSTRUN BENGTA PERSDOTTER WINDRARP FÖDD D. 8 FEB: 1835 DÖD D. 26 JAN: 1921	Samma typ av gravvård som den äldre från Windrarp. Karaktärskapande.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		MINNE EFTER HEMMANSÄGAREN NILS JOHANSSON WINDRARP FÖDD D. 20 FEB: 1889 DÖD D. 22 MAJ: 1922	Samma typ av gravvård som den äldre från Windrarp. Karaktärskapande.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		JOH. LUDVIG BENGTSSON Vindrarp * 19/1 1866, + 15/6 1887.	Ovanlig ålderdomlig marmorvård med kors överst. Välarbetade dekor. Hantverksmässig.		Lite missfärgningar. Sprickor.	Konservator bör åtgärda stenen.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		Hemmansegaren Anders Jönsson från Windrarp. *22/12 1812. + 25/5 1891. Hustrun Johanna Bengtsdotter * 14/7 1810. + 15/7 1891. Sv. Ps. 336.	Ovanlig ålderdomlig marmorvård. Välarbetade dekor. Hantverksmässig.		Lite missfärgningar. Sprickor.	Konservator bör åtgärda stenen.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		MINNE AF F.D. LANDTBRUKAREN NILS SVENSSON VINDRARP * 4/4 1814 + 16/1 1895 SV. PS. 468 HUSTRUN PERNILLA PERSDOTTER * 17/3 1806 + 11/9 1900	Miljöskapande. Ovanlig stensort. Finns en liknade in närheten, se ovan.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
Upp-ställd längs gång norr om kyrkan		Nils Sebastian Svensson från Vindrarp * 7/3 1903 + 23/1 1943 Ditt lidande har tagit slut Nu är Du Fri Nu har Du lidit ut	Ovanlig inskription. Ovanligt hög vård för 1940-talet.		Lite påväxt av lavar, särskilt upptill och på texten.	Rengör enligt tvättråd för natursten.

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Våxtorp

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
1204-1205		KVARNÄGAREN ALFRED JÖNSSON * 1871 + 1925 HUSTRUN JULINA JÖNSSON * 1866 + 1943 HÅRSABÄCK	Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant. Tidstypisk låg vård från 1920-tal.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
1216-1217		GUSTAF SVENSSONS FAMILJEGRAV Hårsabäck	Miljöskapande vård med en för kyrkogården vanlig dekor.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1229-1230		LANDTBRUKAREN SVEN PERSSON * 14/4 1809 + 24/3 1888 HUSTRUN PERNILLA PERSSON FÖDD NILSDOTR * 14/10 1809 + 1/1 1902 FR. HORSABÄCK PS. 452 V 2	Miljöskapande vård. Vård från sent 1800-tal i stensort som inte är så vanlig vid denna tid.			
1231-1234		LANDTBRUKAREN J.L. NILSSON KLÄMMA * 23/9 1866, + 13/10 1940 HUSTRUN HILDA NILSSON * 22/8 1868, 25/2 1908 BARNEN HILMER LEONARD * 21/7 1894, + S.Å. ANNA KORNELIA 6/6 1895, + 25/10 1907.	Miljöskapande vård. Välarbetad dekor.	Finns några likadana vårdar på kyrkogården.		

1243 1244		Lantbrukaren Carl Svensson * 27/9 1846, + 14/4 1915. Hustrun Botilda * 8/5 1858 + 11/6 1937. Klämman	Välarbetad dekor. God representant på låg vård från 1910-talet.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1249-1250		CARL ANDERSSON EKENÄS * 8.6 1859 + 22.9 1932 ELISE ANDERSSON * 15.5 1864 + 15.8 1945	Exempel på hög vård från 1930-talet med klassicistisk dekor. Miljöskapande.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1271		Hemmansegaren Bengt Nilsson Mörshult * 1/6 1824, + 14/7 1897.	Miljöskapande vård. Tidstypisk vård med enklare dekor.			
1281-1285		SYSKONEN MAJA BENGTSSON * 1918 + 1922 STINA BENGTSSON * 1928 + 1929 BENGT BENGTSSON * 1912 + 1958	Barngrav och syskongrav från 1920-tal. Intressant symbol.			
1281-1285		Anton Bengtsson Hylte Familjegrav	Familjegrav saknar årtal		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1288-1289		Jöns Johansson * 12/16 1861 + 26/12 1956 Hustrun Augusta Johansson * 2/10 1864. + 28/5 1917 Uppenb. 21:4	Miljöskapande och tidstypisk vård.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1291-1292		Arrendatorn Andr. Johansson Hyllte * 13/1 1845, + 9/10 1906. Hustrun Petronella * 12/8 1838, + 4/1 1909. Dottern Hilda * 29/10 1874, + 7/10 1913	Miljöskapande vård. Tidstypisk. Intressant titel.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1333-1334		Minne efter Joh. P. Ottosson * 24/2 1816, + 15/13 1890. Hustrun Anna * 24/4 1827, + 29/9 1912. Kungsbygget	Miljöskapande vård från sent 1800-tal.			

1339-1340		LANTBRUKAREN JOHAN P. KRESTENSON * 10/9 1838 + 16/11 1916 HUSTRUN STINA KRESTENSON * 3/11 1839 + 7/6 1923	Väl hållet exemplar av en typ av vård som det finns ett antal likadana på kyrkogården. Miljöskapande läge.			
1358-1360		CARL PETTERSSONS FAMILJEGRAV KROGSHULT	Stor grusgrav med stenram. Miljöskapande. Tidstypisk vård från mitten av 1900-talet.			
1424-1426		Lantbrukare Anton Gustavsson *1877 + 1955 Elfrida Gustavsson 1880 + 1959 Sonen Leonard Koarp	Välarbetad vård från mitten av 1900-talet. Grusgrav med stenram			

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Våxtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
1513-1514		LANDTBRUKAREN NILS PÅLSSON KÅLLEBÄCKSTORP * 24/12 1836, + 28/12 1909. HUSTRUN MATILDA PÅLSSON * 18/9 1842, + 21/1 1925. PS.477:8 9 v.	Miljöskapande. Tidstypisk.			
1515-1517	 	N.P. GUDMUNDSSONS FAMILJEGRAV BASTENA GUDMUND PERSSON * 1825 + 1915 HUSTRUN BENGTA PERSSON * 1830 + 1911 RÅRYD	Monumental grusgrav med stenram välarbetad klassicistisk vård från mitten av 1900-talet. Två generationers gravvårdar.	Liggande sten hade tidigare gravnummer 1526.	Lite påväxt av lavar på båda stenarna.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1521-1522		Handlaren Olov Nilsson * 30/1 1871 + 12/8 1918 Hans maka Louise * 28/10 1870 + 15/10 1953	Miljöskapande. Välarbetad vård. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Nedmonterad gravvård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1558		Nils Simon * 23/3 1920, + 13/8 1920. Lilla stenen: MINNE	Liten enkel barngrav med anonym sten framför med intressant inskription.			
?		MINNE ÖFVER HUSTRUN PERNILLA HANSDOTTER FRÅN BASTENA GIFT 1. MED IFVAR JONSSON. 2. MED PER PERSSON FÖDD ?/? 178? DÖD ?/? 1876	Gjutjärnsvård. Miljöskapande.	Delvis svårläst	Har brutits av. Rostigt. Lavar.	Skadan bör åtgärdas av smed med kunskap om gjutjärn. Rengörs skonsamt, rostskydds-behandlas och målas med svart linoljefärg.
1597		JOHAN JAKOB BENGTSSON No 2 BASTENA * 9/9 1848, + 11/4 1895	Exempel på låg vård från sent 1800-tal med polerad framsida och grövre bearbetad baksida. Finns få låga vårdar från 1800-talet.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1601		Minne av Per Persson Basten * ?/? 1809 + 30/? Bengta Persson * ?/? 1820 + 11/7 1903 467	Miljöskapande vård. Tidstypisk vård från sent 1800-tal med inlagd marmorskiva.	Svårläst. Saknar troligen ett kors på toppen.	Vittrad text. Påväxt av lavar och mossa.	Konservator bör åtgärda stenen.

1605		Joel 1900 – 190? Anton 189? - 1899 Ottosson	Enkel barngrav.	Barngrav över två bröder. Svårläst på grund av påväxt.	Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1606-1607		HEMMANSÄGAREN LARS P. PERSSON * 8/9 1830, + 8/5 1905. HUSTRUN ASSARINA PERSSON * 23/12 1848, + 31/7 1889	Miljöskapande vård. Tidstypisk. Ovanligt kvinnonamn.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
1611		F.D. LANDTBRUKAREN PETER SVENSSON YLLEVAD No 3. * 23/10 1835, + 29/6 1909. HUSTRUN ANNA FÖDD KRISTENSDOTR Mer går inte att se	Miljöskapande och tidstypisk vård.		Nedlagd och delvis nedgrävd. Hela texten går inte att läsa.	Återställ och stabilisera.
1616-1617		Målare P. ANDERSSON Kärr * 1850 + 1926 HUSTRUN CECILIA * 1853 + 1929	Miljöskapande vård Intressant titel.		Nedmonterad gravvård. Lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1635 1636		TRÄDGÅRDSMÄSTARE ANDERS ANDERSON KJERR 1849 – 1926 HUSTRUN ANNA STINA F. SVENSSON 1851 - 1927	Intressant titel. Gravvård som speglar yrket.		Nedmonterad gravvård. Påväxt.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.

1637-1638		Landtbrukaren LARS JÖNSSON Kärr * 27/6 1837, + 6/7 1903. Hustrun BENGTA * 3/12 1838, + 24/9 1923. Ps. 477	Miljöskapande vård. Tidstypisk sten och dekor.			
1648-1649		Per Jönssons Familjegrav Fr. Kärr.	Miljöskapande och välarbetad vård.			
1661		MINNE	Anonym vård med intressant inskription. Socialhistoriskt intressant.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1668-1669		SVANTE PETERSSON KÄRR * 3/1 1881 + 27/4 1898	Exempel på lägre vård från sent 1800-tal.	Svårläst text.	Påväxt av lavar. Vittrad text.	Rengör enligt tvättråd för natursten.

1670-1671		PETER MAGNUS LARSSON KÄRR * 18/8 1830 + 16/8 1897 HUSTRUN BENGTA ESBJÖRNSDOTR * ?/? 1857 + 19/8 1898	Exempel på lägre vård från sent 1800-tal.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1673-1674		MINNE ÖFVER SKOMAKAREMÄSTAREN S. P. LUNDGREN * 29/8 1840 + 17/9 1898 HUSTRUN JOSEFINA CHARLOTTA * 1/11 1845 + 4/3 1895 SV. PS. 491 V.4	Miljöskapande och karaktärskapande vård. Välarbetad. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.	Finns ett antal vårdar på kyrkogården med ett kors högst upp på vården.		
1693		MARIA MAGNUSSON * 23 . 4 1883 + 18 . 1 1904	Enkel barngrav från tidigt 1900-tal. Socialhistoriskt intressant.	Barngrav	Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1678		F. HANDLANDEN HERMINA ANDERSSON * 26.9 1876 + 14.10 1957 STACKARP	Tidstypisk enklare vård från mitten av 1900-talet. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1702-1704		Karl Petter Karlsson * ?/4 1849 + 25/8 1923 Johanna Karlsson * 29/9 1853 + 4/2 1920 Egla Himmeln är mitt hem	Exempel på låg vård från 1920-tal med intressant inskription.	Inskription	Nedlagd gravvård. Påväxt av lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1724		Änkan Cecilia Persson Krogshult * 1860 + 1931	Liten enkel kvinnograv med änketitel.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1734-1735		OLOF IFVARSSON KROGSHULT * ?/? 1832, + 12/10 1896. HUSTRUN JOHANNA IFVARSSON FÖDD ANDERSSON	Enkel tidstypisk 1800-tals vård.	Går inte att läsa allt på bilden		
1757		HANS PETTER BENGTSSON SKRÅMERED * 25/1 1838 + 28/9 18?7 Ps. ?85 v. ?	Gjutjärnsvård. Miljöskapande.		Rostigt.	Rengörs skonsamt, rostskyddsbehandlas och målas med svart linoljefärg.
1775-1776	 	Stor familjegrav Den lilla stenen framför den stående stenen: Inga-Hjördis Johansson 1914 – 1919 Gömd men aldrig glömd	En av de större familjegravarna på kyrkogården. Intressant inskription på den lilla stenen framför den stående stenen.	Stor buxbomshäck runt gravplatsen.		

1770-1771		F.D. ÅBOEN JÖNS KARLSSON * 27/7 1821 + 31/1 1898. HUSTRUN CHRISTINA * 10/4 1831. + 18/4 1904. PS. 7V. 4-5	Miljöskapande och tidstypisk vård.			
1792-1793		Hasse Ingemar * 8/5 1932 + 2/1 1936 Ditt ljusa minne vi ha kvar	Liten barngrav med dekor tidstypisk för 1930-tal. Intressant inskription.			
1789-1791		F.d. Arrendatorn Jöns P. Persson Skråmered * 3/2 1835, + 10/8 1917. Hustrun Pernilla Persson * 26/4 1839, + 30/8 1922.	Miljöskapande och tidstypisk vård med välarbetad dekor.			
1805-1806		Johan Bengtsson Skråmred 1871 – 1935 Hustrun Augusta 1873 - 1957	Väl hållet exemplar av en typ av vård som det finns ett antal likadana på kyrkogården. Denna är av senare datum. Miljöskapande läge.			
1808-1810		?? Jönssons familjegrav Skråmered	En av de större familjegravarna på kyrkogården. Miljöskapande och karaktärskapande.	Stor buxbomshäck runt gravplatsen.		

1841-1842		Handlanden N. Gudmundsson Bölinge * 21/11 1848, + 26/12 1919. Hustrun Neta *15/6 1855, + 10/11 1940.	Miljöskapande och tidstypisk vård. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1848-1850		Hemmansäg. JOHAN SVENSSON Bölinge * 1858 + 1927 Hustrun CECILIA SVENSSON * 1848 + 1931 Dottern HILDA * 1875 + 1945	Miljöskapande vård. Speciell och väl utarbetad dekor.			
1857		Fahle Nilsson 1859 – 1923. Skänkt av syskonen i Amerika	Vård med ovanlig inskription.			
1871-1873		Minne åt Hemmansägaren Peter Sonesson * 21/8 1835, + 9/10 1907 Hustrun Assarina Olsdotr * 27/4 1848, 29/9 1914.	Miljöskapande och tidstypisk vård. Ovanligt kvinnonamn.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Våxtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
1933 1933A		Arrendatorn Nils Månsson Eket * 4/8 1838 + 18/11 1889 Hustrun Ingrid Sofia *10/8 1848 + 23/2 1922	Miljöskapande monumental vård från 1800-tal. Välarbetad stendekor.		Nedlagd gravvård. Lite lavar och mossa.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1942-1943		GUSTAV A. MAGNUSSON * 10.11 1892 + 19.2 1954 HUSTRUN HILLEVI * 18.8 1906 + 26.11 1958 TÄNK, NÄR EN GÅNG I HIMLENS GYLLNE SALAR, MED VÄNNEN KÄR, SOM JAG PÅ JORDEN VANN. I EVIG FRID OM EVIGT LIV JAG TALAR, OCH OM DET LIV, SOM LIKT EN DRÖM FÖRSVANN.	Tidstypisk vård från mitten av 1900-talet. Intressant och ovanligt lång inskription.			
1948-1949		BENGT JÖNSSON * 1832 + 1908 HUSTRUN ANNA-STINA * 1839 + 1910 SONEN JOHAN * 1876 + 1910 LYCKET JOH.3.16.	Exempel på låg vård från tidigt 1900-tal.			
1964-1965		LÄRARINNAN CECILIA JOHANSSON 1854 – 1932 VILA I FRID	Miljöskapande vård med välarbetad dekor. Intressant kvinnotitel. Lokalhistoriskt intressant.		Nedlagd vård. Lite lavar.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
1966-1967		A. Persson Berg * 15/3 1853, 21/11 1908. Hustru Ida Johansson * 17/4 1866, 24/11 1906.	Miljöskapande. Exempel på enklare vård från tidigt 1900-tal.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1961		F.d. Folkskolläraren J. Persson Öhn * 22/1 1831; + 25/5 1919. Hustrun Beata Persson * 12/5 1832; + 18/3 1912.	Miljöskapande och tidstypisk. Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1972-1973		F.D. LANDTBRUKAREN J. SVENSSON BERG *29/8 1825, + 18/1 1901. HUSTRUN JOHANNA FREDRIKA SVENSSON * 24/10 1826, + 12/4 1885. PS. 490. V1-5.	Miljöskapande och tidstypisk vård från sent 1800-tal.			

1983-1985		MURARE SVEN LILJEBLAD * 10/2 1822 + 8/11 1910 BEATA LILJEBLAD * 13/3 1829 + 16/8 1891 BERG PS. 221 V.3	Exempel på lång enkel vård från sent 1800-tal. Intressant titel.		Lite lavar i överkanten.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
1986-1987		Landtbrukaren KARL GUDMUNDSSON * 3/10 1849, + 20/9 1910. Hustrun CECILIA F. KARLSSON * 4/10 1860, + 23/3 1916. Dottern ANNA SOFIA * 4/3 1895, + 13/8 1898. fr. Stackarp.	Miljöskapande och tidstypisk vård från sent 1800-tal med riklig och välarbetad dekor.	Denna dekor finns runt sekelskiftet 1900.	Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
1992		Snickaren Johan Karlsson * 20/3 1869 + 25/2 1944 Stackarp	Högre vård från 1940-tal med intressant titel.		Nedlagd vård	Återställ och stabilisera.
1994B-1996		Per Larsson 1856 – 1942 Cecilia Larsson 1861 – 1935	På kyrkogården vanligt förekommande dekor, men här på en lite lägre vård. Grusgrav med stenram.			
1999-2000		Minde åt Hemmansegaren Per Larsson, i Stackarp * 24/4 1826, + 16/11 1887. Hustrun Kristian Persson * 23/5 1834, + 1/6 1902 PS. 452. V. 2.	Ovanlig ålderdomlig marmorvård med lite enklare dekor. Hantverksmässig.		Missfärgningar.	Konservator bör åtgärda stenen.
2022-2023		Per Svensson * 5/1 1844, + 25/11 1936. Hustrun Beata Svensson Slätthult * 17/11 1836, + 6/3 1919. Ps. 452.	Fint exempel på lägre, stående vård från 1910-talet.		Lite lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
2013-2015		Allan * 1919 + Sven * 1926 + Gunnar * 1927 + 1930	Barngrav från tidigt 1900-tal. Socialhistoriskt intressant. Ovanlig form.		Missfärgningar och lavar.	Konservator bör åtgärda stenen.
2026-2027		JOHs KARLSSON Yllevad * 30/5 1850, + 21/7 1915. HUSTRU NETA PERSSON * 17/10 1851, + 30/6 1906. PS. 477	Miljöskapande och tidstypisk vård från tidigt 1900-tal med riklig och välarbetad dekor.	Denna dekor finns runt sekelskiftet 1900.		
2030-2031		SMEDMÄSTARE OLOV NILSSON FAMILJEGRAV	Tidstypisk vård från första delen av 1900-talet. Intressant titel. Grusgrav med stenram.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.

2032-2033		August Johanson 1861-1940. Hustr. Neta Johanson * 14/2 1856, + 23/11 1918. Sonen Sigfr. Gotthard * 15/2 1894; + 16/11 1918. Yllevad.	Monumental och miljöskapande vård. Välarbetad stendekor.		Nedlagd	Återställ och stabilisera.
2015		LANDTBRUKAREN S.P. PÅLSSON YLLEVAD * 24/1 1853, 28/5 1903. P.s. 483 HUSTRUN LOVISA PÅLSSON * 17/6 1867, + 14/4 1919	Exempel på enkel vård från tidigt 1900-tal.			
2107-2108		Syskonen Carl Johansson Jonstorp 1856-1887 Neta Johansson 1860-1932	Exempel på lägre vård från sent 1800-tal med ovanlig form och välarbetad dekor. Syskongrav.			
2113		MINNE EFTER HUSTRUN BENGTA BENGTSDOTTER I IONSTORPSBYGGET * 8/11 1852 + 23/3 1882	Gjutjärnskors. Miljöskapande.		Rostigt.	Rengörs skonsamt, rostskyddsbehandlas och målas med svart linoljefärg.

2114-2115		LANTBRUKAREN NILS SVENSSON JONSTORPSBYGGET 1855 – 1926 HUSTRUN CECILIA SVENSSON 1860 - 1924	Miljöskapande och mycket välarbetad vård från 1920-talet.			
2116		S. P. Nilsson Jonstorp 1818 – 1896 Hustrun Maria 1821 – 1920	Exempel på enkel vård från sent 1800-tal. Miljöskapande.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
2141-2143	 	LANDSTBR. N.P. ROSENGREN * 27/7 1842, + 7/12 1901. HUSTRUN CECELIA * 12/6 1845, + 13/4 1909. DOTTERN EMELI * 23/1 1882, + 28/4 1897. LANDTBR. H.P. KARLSSON * 5/2 1823, + 10/1 1909. HUSTRUN KRISTINA * 23/4 1821, + 13/12 1884 DOTTERN JOHANNA * 19/8, + 20/3 1909.	Två stenar i samma grusgrav med stenram. Exempel på enkla vårdar från sent 1800-tal. Samma dekor på båda vårdarna. Miljöskapande.			

2150-2151		Lars Andersson Jonstorp * 10/5 1847, + 14/4 1931. Hustrun Petronella * 3/3 1841, 26/10 1909.	Exempel på lägre vård från tidigt 1900-tal.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
2118-2119		AMANDA PERSSON 1888 - 1918	Ovanligare vård från 1910-talet.		Lite påväxt av lavar. Stabiliserad tillfälligt.	Rengör enligt tvättråd för natursten. Återställ och stabilisera.
2169-2172		KÖPMAN *J.W. Wennström* 1864 – 1945 HUSTRUN JOHANNA 1859 - 1948	Intressant titel. Lokalhistoriskt intressant.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
2173		Karin Wennström Jonstorp * 1898 + 1918 Vila i frid	Lägre vård med ovanligare dekor från 1910-talet. Gravvård över ung kvinna.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
Ingår i 2175-2179		HEMMANSÄGAREN NILS PERSSON 1853 – 1929 HUSTRUN ANNA-STINA PERSSON 1854 - 1927	Monumental och miljöskapande vård.			

2191-2192		Hemmansägaren J. M. Bengtsson 1840 – 1927. Hustrun Johanna 1842 – 1921. Sonen Joh. Ludvig 1874 – 1927.	Miljöskapande.		Nedmonterad gravvård. Lite påväxt, särskilt på sockeln.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
2196-2198		FAMILJEGRAV Fritz Fast * 1872 + 1948 Hustr. Augusta * 1873 + 1954 Dottern Tyra *1916 +2003	Välarbetad och rikt dekorerad vård från mitten av 1900-talet.			
2212-2213		HEMMANSÄGAREN NILS P. BENGTSSON NO 2 PERSHULT 1854 – 1928 HUSTRUN ANNA-STINA 1848 – 1929	Miljöskapande. Välbevarat exempel på vård med dekor som återfinns på ett antal vårdar på kyrkogården.			
2214-2215		Svarvaren Nils Johan Carlsson * 12/8 1851 + 26/11 1924 Hustrun Nelly f Bremberg * 17/5 1847 + 11/12 1891 Pershult	Exempel på låg vård från sent 1800-tal. Intressant titel.		Lite påväxt.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
2216-2218		Viktor Nilssons Familjegrav Pershult	Miljöskapande	Inget årtal		

2234-2235		Lantbrukaren Peter Bengtson * 20/12 1821, + 2/4 1915. Hustrun Stina * 10/12 1833, + 30/6 1914. Ps. 452	Välarbetad hög vård från 1910-talet. Miljöskapande.		Lite påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
2238-2239		ERNST LARSSON * 26/3 1891 + 1/6 1968 HANS MAKA ANNIE * 26/12 1895 + 22/6 1983 TUREBY	Miljöskapande. Exempel på ett senare kors på kyrkogården.		Nedmonterad gravvård.	Återställ och stabilisera.
2243-2244		HUSTRUN AGNETA BENGTSSON PERSHULT * 11/1 1862, + 8/2 1910. Joh. Ev. 6. 37.	Exempel på vård från tidigt 1900-tal där endast hustruns namn finns med.			
2249-2250		Syskonen Nilsson Stig Uno * 1932 + 1951 Inga Stina * 1940 + 1941 Elvy Ragnhild *1931 +1931 Lars Göte *1934 + 1934	Syskongrav och barngrav.	Stenkanterna runt rabatterna är borttagna.	Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
2260-2261		SKOGSVAKTAREN JOHANNES NILSSON * 22/7 1865 + 11/1 1932 SOFIA NILSSON * 18/6 1866 + 21/4 1938 NORDANÅ	Monumental vård. Miljöskapande. Intressant titel som reflekteras i vårdens utformning. Den avbrutna trädstammen en bruten livsgärning.			

2276-2277		SKOGSVAKTAREN ERNST JOHANSSON * 10.9 1892 + 24.6 1957 HUSTRUN ELISABETH * 31.12 1895 + 12.1 1964 NORDANÅ	Exempel på vård från mitten av 1900-talet med intressant titel.		Nedlagd vård. Lite påväxt.	Återställ och stabilisera. Rengör enligt tvättråd för natursten.
2278-2279		F.d. LANTBRUKAREN JOHANNES BENGTSSON * 8/9 1858 + 18/10 1946 CECILIA BENGTSSON * 16/1 1857 + 22/10 1913 NORDANÅ	Miljöskapande. Välbevarat exempel på vård med dekor som återfinns på ett antal vårdar på kyrkogården. En av de tidigare med denna dekor.			
2280-2281		F.D. SKOGVAKTAREN NILS BRODDESSON * 2/6 1826 + 19/12 1903 PS. 417 V. 4.5. HUSTRUN PETRONELLA * 12/1 1836. + 25/5 1920. PS. 484 V. 5.	Miljöskapande och tidstypisk vård med intressant titel.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
2324		Hemmansegaren J. August Persson Kilhult * ?/9 1872; + 21/2 1904.	Miljöskapande och tidstypisk vård.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.

2349-2350		N. P. Persson Floalt 1835 – 1922 Neta Persson 1838 - 1927	Miljöskapande vård med välarbetad dekor från 1920-talet.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
2352		MINNE AF JOH. SVENSSON FLOALT *7/3 1821, + 13/3 1898. HUSTRUN JOHANNA CARLSDOTR ?/? 1828, + 30/1 18??	Tidstypisk vård från sent 1800-tal.		Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.
2356		Charlotta Karlsson * i Barkåkra d. 1/1 1814. + i Floalt d. 20/2 1899.	Miljöskapande och tidstypisk med välarbetad och riklig dekor. Kvinnograv.			
2357-2358		JOHAN HANSSON FR VOXTORP * 8/10 1860 + 20/11 1907 SONEN TEODOR * 8/8 1895 + 27/12 1905	Tidstypisk dekor och form, men för tiden mer ovanlig stensort.		Nedlagd vård	Återställ och stabilisera.
?		Byggmästaren AUGUST NILSSON Floalt * 1863 + 1920 Hustrun ELISE NILSSON * 1878 + 1960	Miljöskapande. Titel. Samma titel och sten som Ludvig Nilsson.	Bror till Ludvig Nilsson.		
2362		STIG GÖTE INGVAR * 11.5 1926 + 1.2 1937 FLOALT	Barngrav.			
Upp-ställd längs västra muren		NILS OTTOSSON 1830 – 1904 HUSTRUN PERNILLA 1832 – 1925 FLOALT	Tidstypisk vård från tidigt 1900-tal.			
Upp-ställd längs västra muren		Bengt Ottosson Floalt 1826 – 1919. Hustrun Johanna 1827 – 1907.	Enkel miljöskapande vård i för tiden ovanligare stensort.			
Upp-ställd längs västra muren		Byggmästaren LUDVIG NILSSON Floalt * 1867 + 1933	Miljöskapande. Titel. Samma titel och sten som August Nilsson.	Bror till August Nilsson.	Nedlagd vård.	Återställ och stabilisera.

Gravvårdsinventering 2021
Kyrkogård: Växtorps kyrkogård

Gravnr	Foto	Inskription	Kulturhistorisk motivering	Kommentar	Skadebeskrivning	Åtgärdsförslag
3005-3006		Nämndemannen Julius Pettersson Yllevad * 12/7 1874 + 30/6 1947 Hustrun Emelia Maria * 21/1 1874 + 24/4 1950 Älskad Saknad	Monumental gravvård från 1940-talet med intressant yrkestitel		Algpåväxt	Rengör enligt tvättråd för natursten.
3018		Telefonföreståndarinnan Maria Ragnhild Lindbom * 19/8 1890 + 8/1 1946 Kärr Älskad - Saknad	Exempel på enklare vård från 1940-talet med intressant yrkestitel.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
3032-3033		Handlanden Håkan Ferdinand Lindbom * 23/6 1869 + 28/11 1943 Hustrun Maria Elisabeth Lindbom * 31/7 1880 + 20/2 1943 Kerr Saliga äro de renhjärtade, ty de skola se Gud	Exempel på enklare utsmyckad vård från 1940-tal med intressant yrkestitel och lång inskription.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
3036-3037		Artur Johansson * 21/10 1897 + 2/4 1975 Gerda Hermina Johansson * 4/10 1896 + 23/11 1940 Åstarp	Exempel på gravvård från 1940-tal med dekor som förekommer på ett antal gravvårdar på kyrkogården.			
3063-3064		F.D. Lantbr. Sevander Johansson 1885-1947 Hustrun Tekla 1889-1954	Tidstypisk gravvård från 1940-talet, fint arbetad klassicistisk dekor, titel		Stenen är nedlagd	Återställ och stabilisera.
3126-3127		OSKAR SVENSSON * 1891 + 1962 Hustrun CELI * 1896 + 1948 FÅGELSÅNG	En vård med ovanlig dekor från 1940-talet.			
3150-3151		Erik Leandersson 1923-1972 hustrun Martha Leandersson 1923-1957	Tidstypisk form och stil, men unik dekor, miljöskapande			
3154-3155		F.d. Gästgivaren Hjalmar Johansson 1874-1961 hans maka Gerda 1878-1961	Tidstypisk, miljöskapande, lokalhistoriskt värde med titeln gästgivare		Stenen är nedlagd	Återställ och stabilisera.
3162-3163		MEJERIFÖRESTÅNDAREN OLOF MAGNUS WALLIN * 1.4 1871 – + 9.10 1947 HUSTRUN KARIN WALLIN * 27.12 1863 - + 2.6 1952 VÅXTORP	Intressant titel, finns ytterligare gravvårdar på kyrkogården med samma titel. Exempel på vård i ljus granit från 1940-talet.		Den ena sidostenen är nedlagd.	Återställ och stabilisera.

3194		Chaufför Albert Johansson * 1911 + 1939 Toboda	Intressant titel. Exempel på mindre tidstypiskt dekorerad sten från 1930-tal.		Påväxt av lavar.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
3214-3215		Lantbrukaren Bernhard Henriksson * 22/5 1885 + 12/11 1952 Hustrun Selma Maria * 12/9 1884 + 12/2 1958 Pershult	Tidstypisk gravvård från 1950-tal med sidopilastrar som bär upp ett överstycke. Lantbrukare är en vanligt förekommande yrkestitel.			
3236-3237		Lantbrukaren Leonard Johansson Tureby * 21/12 1883 + 14/5 1947 Hustrun Elfrida * 4/7 1881 + 9/6 1963	Ovanlig dekor på vård från 1950-talet. Lantbrukare är en vanligt förekommande yrkestitel.		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
3260-3261		Lantbr. Carl Pettersson 1866-1949 Hustrun Bina Pettersson 1867-1939	Tidstypiskt och fint exempel på gravvård från 1930-talet, en av de äldre på denna del, miljöskapande		Nedlagd gravvård.	Återställ och stabilisera.
3276-3277		FÄLTFLYGAREN BÖRJE ELVIN * ¾ 1928 + 16/4 1952 DU FÖLL PÅ DIN POST FÖR FOSTERLANDET	Intressant titel. Historiskt intressant med särskilt anpassad dekor och lång inskription.		Påväxt av lavar och alger.	Rengör enligt tvättråd för natursten.
3278		Minne över Tage Evald Johansson 1916-1941	Tidstypisk vård från 1930-tal med funktionalistiska stildrag. miljöskapande		Nedlagd	Återställ och stabilisera
3306-3307		Aug. Johansson * 9/7 1871 + 17/9 1938 Hustrun Agneta * 25/1 31/8 1965 Krogshult	Tidstypisk vård från 1930-tal med funktionalistiska stildrag.			
3311		NELLY ELISE NILSSON Floalt 1873 - 1933	Tidstypisk gravvård från 1930-talet. En av de äldsta på denna del av kyrkogården.			
3464-3470		Kamrer Johan M. Bachman 1864-1946 Maria Bachman född Gathem Gyllenskiöld 1876-1932 Agronom Kjell Bachman 1911-1989 Makan Marianne f. Klinker 1916-2004	Stor familjegrav, unik, påkostad, miljöskapande, lokalhistoriskt intresse			
3514-3515		Minne över Mejeriarbetaren Nils Sigvard Nilsson * 9/3 1912 + 24/1 1945 Makan Gunhild Nilsson * 9/7 1919 + 25/7 2006 Växtorp, Älskad - Saknad	Tidstypisk gravvård från 1940-tal med kolonner som bär upp överstycke. Vård med anknytning till mejeriverksamheten i Växtorp.			
4776-4777		Sv. Amerik. Byggmästaren Hjalmar Johnson * 10/12 1888 + 18/9 1962 Makan Hulda * 12/7 1887 + 31/3 1984 Ekesunna Kära minnen leva	Intressant titel. Tidstypisk, exempel på påkostad gravvård från 1960-talet. Socialhistoriskt intressant med koppling till emigrationen.			

RAPPORTER FRÅN KULTURMILJÖ HALLAND 2022

2022:1 Fortsättningen av den arkeologiska utredningen inom Norra Villmanstrand, Halmstad kn, Snöstorps sn 2021.
2022:2 Tre fornlämningar inom Trönninge 2:27. L2020:3647, L2020:3649, L2020:3653, Arkeologisk förundersökning.
2022:3 Skogskyrkogården i Falkenberg, kulturhistorisk inventering
2022:4 Alafors kvarnmiljö, antikvarisk utredning inför förbättrad fiskvandring
2022:5 T4 Hässleholm, Matsalen, antikvarisk förundersökning
2022:6 Arkeologisk utredning 2021 inför den nya Slottsmöllebron, Halmstad 9:14 och Halmstad 10:26 m fl
2022:7 Köinge kyrka, Utvändig renovering, antikvarisk medverkan
2022:8 Arkeologisk utredning inför solkraftspark i Harplinge. Harplinge sn, Arkeologisk utredning steg 1
2022:9 Övraby VA, Övraby socken, Halmstad 9:26, Arkeologisk utredning 2021
2022:10 Tidigmoderna odlingslager och bebyggelselämningar i kv Grev Kristoffer, Halmstad, Arkeologisk schaktningsövervakning 2020
2022:11 Skottorps slott, Renoveringsåtgärder 2020-21, Antikvarisk medverkan
2022:12 Eskilstorp, planutredning
2022:13 Tingshuset, Höken 3, Laholm. Antikvarisk förundersökning
2022:14 Varbergs kyrka, antikvarisk förundersökning
2022:15 Armékåren 14, antikvarisk förundersökning
2022:16 Morups kyrkogård, uppdatering av kulturhistorisk dokumentation och bevarandeplan
2022:17 Tönnersjö kyrka, renovering av golv m.m
2022:18 Arkeologisk förundersökning av L1997:7567, Landa socken, Sintorp 3:6
2022:19 Teater Storan, Svärdet 8, Antikvarisk medverkan
2022:20 Centralskolan, Tvååker. Antikvarisk förundersökning 2022:21
2022:21 Från stenålder till vikingatid i Hunnestad. Hunnestads sn, Arkeologisk förundersökning av L2020:6458
2022:22 Hasslövs kyrkogård, uppdatering av bevarandeplan
2022:23 Våxtorps kyrkogård, uppdatering av bevarandeplan
2022:24 Fiberledning vid Norre Port, Halmstad 5:1, RAÄ 44:1/L1997:3939, Arkeologisk schaktningsövervakning 2022
2022:25 Fiberledning i Klostergatan, Halmstad 5:1, RAÄ 44:1/L1997:3939, Arkeologisk schaktningsövervakning 2022
2022:26 Gällareds kyrka, dränering, antikvarisk medverkan
2022:27 Elskåp vid Lilla Torg, Halmstad 5:1, RAÄ 44:1/L1997:3939, Arkeologisk schaktningsövervakning 2021
2022:28 Gunnarsjö kyrkogård, uppdatering av bevarandeplan
2022:29 Tröinge 2:21 och 3:107, Falkenberg, Vinbergs sn, Tröinge 2:21 och 3:107, Arkeologisk utredning 2022
2022:30 Slöinge kyrka, styrsystem, antikvarisk medverkan
2022:31 Under granarna i Älvasjö 1:3, Övraby sn, Halmstad kommun, Älvasjö 1:3, Arkeologisk utredning 2022

KULTURMILJÖ HALLAND

Postadress: Bastionsgatan 3 | 302 43 Halmstad | Tel: 035-19 26 00
E-post: kansli@kulturmiljohalland.se | Hemsida: www.kulturmiljohalland.se